

BOŠ | BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

Ovaj projekat finansira
Evropska Unija

**#EY
3A TEBE**

PODACI, A NE ZVONA I PRAPORCI 5

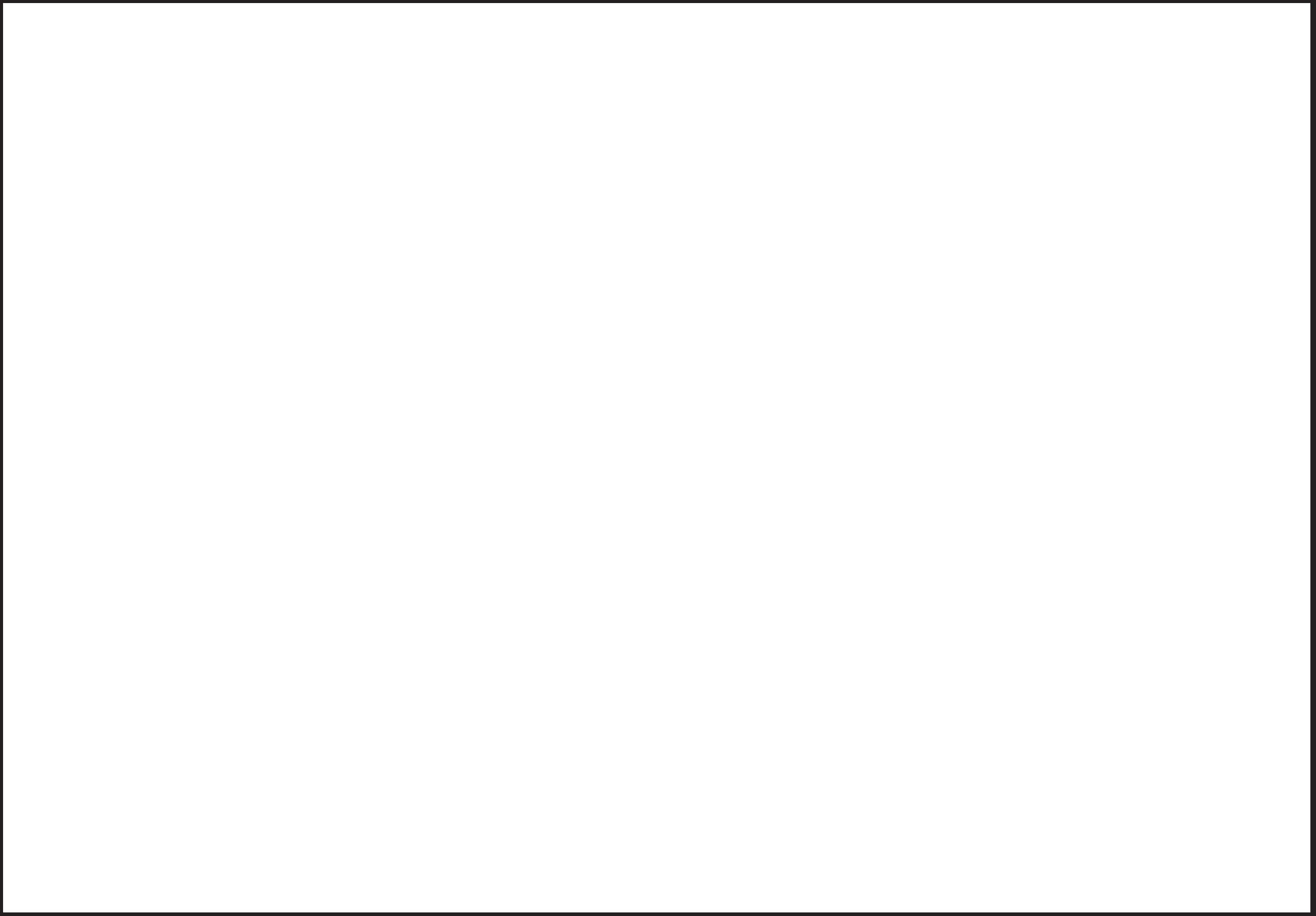
Izveštaj o incidentima motivisanim
mržnjom prema LGBT+ osobama u
Srbiji u 2021. godini

Miloš Kovačević i Nikola Planojević

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG

BEOGRAD

Srbija | Crna Gora | Kosovo

PNZP 5 – Podaci, a ne zvona i praporci 5

Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji za 2021. godinu

Izdavač:

Udruženje Da se zna!
Radoslava Grujića 3, 11000 Beograd
www.dasezna.lgbt

Za izdavača:

Stefan Šparavalo

Autori:

Miloš Kovačević
Nikola Planojević

Uredio:

Nikola Planojević

Lektura:

Matija Stefanović

Prevod:

Milica Jeremić

Dizajn i prelom:

Katarina Lazić

Štampa:

Intra.Net Communications

Tiraž:

300

Mesto:

Belgrade

Štampano:

Maj 2022.

ISBN 978-86-80950-06-8

Publikaciju PNZP 5 – Podaci, a ne zvona i praporci 5: Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji u 2021. godini priredilo je Udruženje Da se zna! u okviru projekata podržanih od strane Fondacije Hajnrh Bel. Stavovi izneti u izveštaju ne predstavljaju nužno i stavove Fondacije Hajnrh Bel.

Ova publikacija je nastala u okviru projekta Beogradske otvorene škole „Dijalog promena“, koji se sprovodi uz finansijsku podršku Evropske unije. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju zvanične stavove Evropske unije, ni Beogradske otvorene škole, i za njih je isključivo odgovoran autor.

O DA SE ZNA!

Da se zna! nastoji da stvori efikasniji sistem zaštite od protivpravnog postupanja motivisanog homofobijom i transfobijom u skladu sa međunarodnim standardima. U skladu s ovim ciljem, poslednjih šest godina vršimo monitoring slučajeva zločina iz mržnje i diskriminacije počinjenih nad kvir osobama. Pored toga, posvećeni samo osnaživanju kvir zajednice kroz pružanje pravne i psihološke podrške, kao i kroz kontinuiranu saradnju sa nadležnim institucijama.

TABELA SKRAĆENICA

ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
ZZD	Zakon o zabrani diskriminacije
KZ	Krivični Zakonik
OCD	Organizacija civilnog društva
ODIHR	Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i kooperaciju
SORI	Seksualna orijentacija, rodni identitet i izražavanje
SORIPK	Seksualna orijentacija, rodni identitet i izražavanje, polne karakteristike

REČNIK POJMOVA

Aseksualan_a

Pridev koji opisuje osobe koje ne doživljavaju seksualnu privlačnost (aseksualne osobe). Osoba takođe može biti i aromantična, što znači da ne doživljava romantičnu privlačnost.

Bifobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema biseksualnim osobama.

Biseksualanost

Biseksualna osoba je ona koju privlače osobe istog ili suprotnog roda u fizičkom, emotivnom i romantičnom smislu. Biseksualne osobe tokom života mogu da doživljavaju varijacije u tome koji ih rod i u kojoj meri privlači.

Gej

Pridev koji se koristi za opisivanje osoba koje privlače pripadnici istog roda u fizičkom, emotivnom i romantičnom smislu (gej muškarci, gej osobe). Iako se koristi i za žene, za njih je poželjnija upotreba imenice lezbejka (pridev je: lezbejski). Treba izbeći upotrebu prideva „homoseksualan_a“, koji mnogi gejevi i lezbejke smatraju anahronim i uvredljivim.

Govor mržnje

Oblici izražavanja koji su motivisani neprijateljstvom, ili demonstriraju i/ili ohrabruju neprijateljstvo prema određenoj grupi. Pošto govor mržnje može ohrabriti ili pratiti zločine iz mržnje, ova dva koncepta su međusobno povezana.

Dela protiv imovine

Svaki napad usmeren ka uništavanju imovine koji nije opasan po život. To podrazumeva i ispisivanje uvredljivih slogana ili simbola, lepljenje nalepnica ili plakata, grafite ili bilo koju drugu štetu na imovini.

Dokumentovanje

Pojam dokumentovanja može imati različita značenja u zavisnosti od geografskog konteksta i/ili polja na kojem se primenjuje. Važno je naglasiti da je dokumentovanje proces koji uključuje različite korake, koji mogu varirati u zavisnosti od cilja dokumentovanja. Uopšteno, dokumentovanje je proces organizovanja i klasifikacije prikupljenih podataka tako da su oni dostupni kratkoročno i dugoročno. To podrazumeva kategorizaciju prikupljenih podataka prema određenim kriterijumima (kao što su profil prebroditelja_ki/počinitelja_ki, kategorije incidenata, pokazatelji predrasude). Dokumentovanje čini podatke dostupnim i pruža mogućnosti za analizu. Analiziranje podataka uključuje obradu statističkih podataka i izradu grafikona i tabela, kako bi učinili rezultate što vidljivijim. Dobro dokumentovanje je osnova za dobro izveštavanje i diseminaciju prema relevantnim akterima (državnim organima, evropskim/međunarodnim institucijama, institucijama za ljudska prava itd.), koji mogu preduzeti dalje radnje. Dobro dokumentovanje se može koristiti i za kreiranje efikasnih alatki za zagovaranje, koje podržavaju promenu stavova.

Evidencija incidenata motivanih mržnje

U kontekstu beleženja incidenata motivanih mržnjom, ovaj pojam znači da policija ili organizacije civilnog društva vode evidenciju ili zapisnik o svim pretrpljenim i prijavljenim zločinima/incidentima nastalim iz mržnje. To podrazumeva beleženje ključnih informacija koje se odnose na ove incidente, npr. kada se nešto dogodilo i opis događaja.

Zločin iz mržnje

Zločini iz mržnje predstavljaju krivična dela motivisana predrasudama prema određenim zajednicama. Oni se mogu zasnivati, između ostalog, na rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.

Zločin iz mržnje sadrži dva različita elementa:

- to je delo koje predstavlja krivično delo prema krivičnom pravu, bez obzira na motivaciju počinitelja_ke, i
- to je delo pri čijem izvršenju počinitelj_ka postupa na osnovu predrasuda.

Stoga, počinitelj_ka zločina iz mržnje bira prebroditelja_ku na osnovu pripadnosti ili percepcije da prebroditelj_ka pripada određenoj grupi. Tamo gde zločin podrazumeva štetu nad imovinom, imovina se bira zbog njene povezanosti sa prebroditeljem_kom i može uključivati mesta okupljanja zajednice, vozila ili mesta stanovanja.

Interseks

Sveobuhvatni termin koji se odnosi na sve osobe rođene sa reproduktivnim organima i/ili hromozomima (polnim karakteristikama) koji se ne mogu klasifikovati kao isključivo muški ili ženski. Ove varijacije se neretko klasifikuju pod varijacije u polnom razvoju. Treba izbegavati upotrebu anahronog i uvredljivog termina „hermafrodit“. Iako su neki ljudi rođeni kao interseks osobe, oni mogu takođe biti i transrodne osobe. Ovo su odvojene pojave i ne treba ih mešati.

Incidenti motivisani mržnjom

Termin opisuje radnje motivisane predrasudama koje se kreću od onih koje su samo uvredljive do onih koje predstavljaju krivična dela. Iako incidenti motivisani mržnjom ne uključuju uvek zločine, takvi incidenti često prethode, prate ili pružaju kontekst za zločin iz mržnje.

Kvir

Pridev korišćen od strane osoba čija seksualna orijentacija nije striktno strejt (npr. kvir osobe ili kvir žene). Ove osobe tradicionalne termine kao što su lezbejka, gej i biseksualac_ka vide kao ograničavajuće ili kao previše povezane sa rasprostranjenim kulturološkim konotacijama koje se na njih lično ne odnose. Neke osobe koriste izraz kvir ili rodno kvir da opišu svoj rodni identitet ili rodno izražavanje. Nekada se ovaj termin smatrao pogrdnim, ali ga je u savremenom kontekstu deo zajednice preuzeo i „pročistio” od negativnih konotacija, ali i dalje nije univerzalno prihvaćen termin unutar LGBT+ zajednice. Kada se na kraju LGBT akronima pojavljuje i Q, to uglavnom označava pojam kvir, mada ređe označava i ljude koji još istražuju i ispituju svoju seksualnost (eng. questioning). Termin „kvir” se u kontekstu ovog izveštaja koristi kao krovni pojam za sve osobe različite seksualne orijentacije od heteroseksualne i različitog rodnog identiteta i izražavanja od cisrodnog, te ga kao takvog u ovom kontekstu treba razlikovati od gore navedene upotrebe termina.

LGBT+

Akronim za lezbejke, gej, biseksualne, transrodne i sve ostale osobe čija je seksualna orijentacija drugačija od strejt i/ili rodni identitet drugačiji od cisrodnog.

Lezbejka

Žena koju privlače druge žene u emotivnom, fizičkom i romantičnom smislu.

Monitoring

Široki termin koji opisuje aktivno prikupljanje, verifikaciju i korišćenje informacija po pitanjima ljudskih prava u određenom vremenskom periodu. Praćenje ljudskih prava uključuje praćenje i prikupljanje informacija o incidentima i događajima (izbori, suđenja, demonstracije itd.). Monitoring uključuje vremensku komponentu jer se generalno dešava u dužem vremenskom periodu. U kontekstu zločina iz mržnje, svrha monitoringa je dokumentovanje nasilja motivisanog mržnjom i skretanje pažnje vlasti ili međunarodnih organizacija na kršenje ljudskih prava. Na kraju, monitoring ima za cilj da

prikupi dovoljno dokaza o zločinima iz mržnje kako bi se ubedila vlast i javnost da nešto treba učiniti kako bi se poboljšalo stanje ljudskih prava ugroženih grupa. Monitoring se takođe vrši i kako bi se osiguralo da se predstavnici vlasti pridržavaju zakona, smernica ili sporazuma. Takođe, monitoring može prikazati trendove tokom vremena.

Percepcija prebroditelja_ke

Percepcija prebroditelja_ke (ili svedoka_inje) je odlučujući faktor u određivanju da li neki incident treba istražiti kao incident motivisan mržnjom. Nijedna pretpostavka u pogledu nedostatka motivacije kao uzroka incidenta ne bi trebalo da spreči prijavljivanje incidenta kao incidenta motivisanog mržnjom ako prebroditelj_ka ili svedok_inja ukaže na mogućnost takvog sagledavanja. Prebroditelj_ka homofobičnog ili transfobičnog zločina iz mržnje ili incidenta ne mora biti pripadnik_ca kvir zajednice. Na primer, heteroseksualna osoba koja je verbalno zlostavljana pri izlasku iz gej bara ima svako pravo da pomisli da je napad motivisan homofobijom, iako ona sama nije deo kvir zajednice. Odlučujući faktor leži u percepciji prebroditelja_ke ili svedoka_inje.

Pokazatelji predrasude

Kriterijumi koji mogu pomoći stručnjacima za sprovođenje zakona u određivanju da li je neki incident počinjen iz mržnje. Ovi kriterijumi nisu sveobuhvatni i svaki slučaj mora biti ispitan u vezi sa konkretnim činjenicama i okolnostima.

Prebroditelj_ka homofobičnog ili transfobnog zločina iz mržnje

Prebroditelj_ka incidenta motivisanog mržnjom je osoba koja je pretrpela bilo kakav incident, koji ne mora predstavljati samo krivično delo, a koji prebroditelj_ka ili bilo koja druga osoba smatraju motivisanim predrasudama ili mržnjom na osnovu njegove_n seksualne orijentacije, rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Termini „prebroditelj_ka” koristiće se u tekstu kao zamena za termin „žrtva” ili „oštećena_i”. Termin „prebroditelj_ka” je izabran kao najverodostojniji prevod engleske reči „survivor” koji se često koristi umesto reči „victim”. Kroz ovu jezičku izmenu skreće se pažnja na aktivnu ulogu osoba koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju u borbi sa posledicama incidenta, koja je u nedovoljnoj meri istaknuta u terminima koji se dominantno upotrebljavaju za osobe koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju.

Sekundarna viktimizacija

Specifičan vid viktimizacije koji se ogleda u nedostatku posvećenosti ili razumevanja nadležnih institucija.

Transfobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema transrodnim osobama.

Transrodnost

Pojmovi „transrodna osoba“ ili „trans osoba“ označavaju osobu čiji se rodni identitet ili rodno izražavanje razlikuju od pola koji im je pripisan po rođenju. Trans* (sa asteriskom) je noviji termin koji obuhvata raznolikost iskustava u okviru trans zajednice i funkcionise kao krovni termin za različite vrste trans identiteta. Trans (bez asteriska) odnosi se na transrodne žene i transrodne muškarce, dok se asterisk odnosi na napor da se uključe svi necisrodni identiteti, uključujući tu i transrodne, transpolne osobe, kros-dresere, rodno kvir (eng. genderqueer) osobe, rodno fluidne, osobe koje se rodno ne konformiraju, osobe koje se poigravaju rodnom, arodne, itd.

Fizički napad

- Svaki napad na osobu koji potencijalno može izazvati ozbiljnu fizičku povredu.
- Napad oružjem ili bilo kojim drugim predmetom koji može naneti povrede.
- Svaki fizički napad na osobu ili grupu, koji ne predstavlja pretnju njihovom životu i nije ozbiljan. Tu su uključeni blaži slučajevi napada.
- Neuspeli pokušaji napada usled samoodbrane ili bekstva prebrodioteljke/oca
- Bacanje predmeta na osobu ili grupe, uključujući i slučajeve kada predmet promaši cilj.

Heteroseksualan_a

Pridev za osobu koju privlače osobe suprotnog pola u emotivnom, fizičkom i romantičnom smislu. Takođe se koristi i izraz „strejt“.

Homofobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema gejevima i lezbejkama.

Cisrodnost

Pojmovi „cisrodna osoba“ ili „cis osoba“ označavaju osobu koja nije transrodna, tj. osobu čiji je pol pripisan po rođenju u skladu sa njihovim doživljajem svog roda.

Coming out/autovanje

Celoživotni proces prihvatanja svog kvir identiteta i njegovog otkrivanja drugima. Autovana osoba ili osoba koja je aut (eng. out) svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet otvoreno pokazuje u ličnom, javnom i profesionalnom životu.

UVOD

Definicija zločina iz mržnje, elementi koji konstituišu ovu vrstu protivpravnog postupanja, kao i najbolji načini da se ovom obliku kriminaliteta pristupi, predmet su duge i opsežne debate u akademskim i pravnim krugovima na međunarodnom nivou. Jedan od vodećih autoriteta koji se bavi zločinima iz mržnje i njihovim posledicama po društva u kojima se događaju, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava Evropske organizacije za bezbednost i saradnju (OEBS/ODIHR), navodi da se zločin iz mržnje sastoji iz dva elementa: krivičnog dela i motiva predrasude.¹ Naime, jedan od razloga što postoji neslaganje oko jasne definicije zločina iz mržnje i onoga što ga karakteriše u različitim kontekstima je činjenica da pravni okviri različitih zemalja imaju različite predstave o vrsti postupanja koja se smatraju krivičnim delom, iako, uopšteno gledano, postoji i mnogo sličnosti. Međutim, upravo je drugi element zločina iz mržnje, dakle motiv predrasude, taj koji čini razliku između krivičnih dela počinjenih iz mržnje i krivičnih dela koja nisu motivisana predrasudom. Ovo znači da je počinitelj_ka zločina iz mržnje ciljano izabrao_la metu krivičnog dela zbog njenog (pretpostavljenog ili stvarnog) ličnog

svojstva.

Incidentima motivisanim mržnjom zbirno nazivamo zločine iz mržnje i druge povezane incidente poput diskriminacije. Uticaj i posledice incidenata motivisanih mržnjom sežu dalje od posledica koje trpe sami prebroditelji_ke. Kako svaka osoba ima zakonom prepoznata i zaštićena lična svojstva, bilo ko – i članovi_ce većinskih i članovi_ce manjinskih grupa – mogu da postanu mete incidenata motivisanih mržnjom. Međutim, incidenti motivisani mržnjom se obično usmeravaju na članove_ce grupa koje su već marginalizovane, kao što je kvir populacija, i koriste se kao mehanizmi ugnjetavanja koji za cilj imaju da uspostavljanju i potvrđuju hijerarhije u određenom društvenom poretku. Tako, prema istraživanju FRA, 17% pripadnica_ka kvir zajednice u Srbiji je pretrpelo fizičko ili seksualno nasilje u prethodnih pet godina, dok je čak 41% pripadnica_ka kvir zajednice pretrpelo blaže zlostavljanje u prethodnih godinu dana zbog toga što jesu ili zbog toga koga vole. Svaka druga kvir osoba u Srbiji izbegava određena mesta, a 71% istopolnih parova se nikada ne drži za ruke u javnosti iz straha od incidenata

¹ ODIHR (2020). *Understanding the Needs of Hate Crime Victims*. Warsaw: OSCE. Dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/463011>

motivisanih mržnjom.² Prema tome, incidenti motivisani mržnjom predstavljaju produžetak homofobije i transfobije koje već prožimaju čitavo društvo. Štaviše, šteta koju incidenti motivisani mržnjom čine takođe uključuje i stvaranje osećanja straha u targetiranoj zajednici,³ a imaju za posledicu i ekonomsko isključivanje, kao i stvaranje dodatnih prepreka u pristupanju pravdi.⁴ Iz ovih razloga, incidente motivisane mržnjom ne treba posmatrati kao niz izolovanih incidenata, već pre kao posledicu nedemokratske političke kulture u kojoj ostvarivanje prava zavisi od ličnih svojstava. Ova lična svojstva mogu biti: rasa, jezik, religija, etnička pripadnost, rodni identitet, seksualna orijentacija, polne karakteristike, invaliditet i druge.⁵ Nasilje koje se vrši na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja (SORI) predstavlja srž zločina iz mržnje prema lezbejkama, gej osobama, biseksualnim osobama, i transrodnim osobama.⁶

Problem koji je naširoko prepoznat u akademskim i pravnim krugovima jeste da se incidenti motivisani mržnjom značajno manje prijavljuju i dokumentuju u poređenju sa incidentima kod kojih ne postoji predrasuda kao motiv.⁷ Ovaj problem je postao već toliko uvrežen da su neki počeli da govore o „tamnoj brojci“ incidenata motivisanih mržnjom kada se govori o svim onim slučajevima koji ostaju neprijavljeni.⁸ Postoje i brojne prepreke koje ometaju sveobuhvatno dokumentovanje incidenata motivisanih mržnjom i obično se dele na dve kategorije: postoje faktori koji dovode dotoga da slučajevi ne budu prepoznati kao slučajevi sa motivom predrasude (smanjeno prepoznavanje) i postoje okolnosti koje prebroditelje_ke sprečavaju da prijave slučaj policiji (smanjeno prijavljivanje).⁹ U stvari, prebroditeljima_kama incidenata motivisanih mržnjom je mnogo teže da prijave slučaj nadležnim institucijama nego što je

prebroditeljima_kama incidenata kod kojih ne postoji predrasuda kao motiv.¹⁰ Zločini iz mržnje nad kvir osobama su posebno nasilni, a psihološka trauma s kojom se prebroditelji_ke suočavaju je veća i ozbiljnija od one s kojom se prebroditelji_ke drugih incidenata suočavaju.¹¹ Ova saznanja su u skladu s uverenjem mnogih u akademskoj zajednici da su incidenti motivisani mržnjom mnogo teži od drugih i da onesposobljavaju prebroditelja_ku da dalje deluje i preduzme neophodne korake u cilju njihovog razrešenja.¹²

Ovo je posebno tačno kada govorimo o incidentima motivisanim mržnjom koje su pretrpeli_e kvir prebroditelji_ke. Istraživanja koja su sprovedena u brojnim zemljama pružaju nam podatak da se incidenti motivisani homofobijom i transfobijom vrlo malo prijavljuju nadležnim institucijama.

Istraživanjem uzroka ove pojave, teoretičari i pravници su došli do saznanja da je u

nekim kontekstima ovaj problem povezan sa odsustvom kriminalizacije incidenata motivisanih homofobijom i transfobijom, što dovodi do toga da su prebroditelji_ke demotivisani da prijave incident. Međutim, ovaj problem je prisutan i istrajava i u državama poput Srbije u kojima postoji zakonodavstvo kojim se prava kvir osoba štite i u kojima su kvir osobe pravno zaštićene od nasilja i diskriminacije, što nam govori da razlozi za smanjeno prijavljivanje slučajeva variraju.¹³

U kontekstu Republike Srbije i krivično-pravnog okvira koji reguliše protivpravna postupanja ove vrste, kao i zaštite prebroditelja_ki incidenata motivisanih homofobijom i transfobijom, napredak predstavlja usvajanje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period 2020-2025. godine, kao i prateći Akcioni plan za sprovođenje Strategije. Cilj Strategije je unapređenje položaja i prava

2 FRA (2020). *A long way to go for LGBTI equality*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, str. 40-44, 26-27. Dostupno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf

3 Perry, B. (2001). *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*. New York: Routledge.

4 Pawlak, P. (2022, unpublished) *Identifying and Understanding Barriers to Access to Justice for LGBTI People in Serbia*. World Bank.

5 Chakraborti, N., and Garland J. (2015) *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*. London: Sage.

6 Moran, L. J. (2015) "LGBT Hate Crime." U: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, and J. Grieve (ed.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. New York: Routledge, str. 266-277.

7 Giannasi, P. (2014) "Policing and Hate Crime." U: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, and J. Grieve (ed.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. London: Routledge, str. 331-342.

8 Pezzella, F. S., Fetzer, M. D. and Keller, T. (2019). "The Dark Figure of Hate Crime Underreporting." *American Behavioral Scientist*, 00(0), str. 1-24. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/0002764218823844>.

9 ODIHR (2009). *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region*. Warsaw: ODIHR. Dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/39821>.

10 FRA ed. (2016) *Ensuring Justice for Hate Crime Victims: Professional Perspectives*. Justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

11 Herek, G. M., Gillis, J. R., and Cogan, J. C. (1999). "Psychological Sequelae of Hate-Crime Victimization among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67 (6), str. 945-51. Dostupno na: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.67.6.945>

Herek, G. M., Cogan, J. C., and Gillis, J. R. (2002). "Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation." *Journal of Social Issues*, 58(2), str. 319-39. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00263>

12 Herek, G. M., Gillis, J. R., and Cogan, J. C. (1999). "Psychological Sequelae of Hate-Crime Victimization among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67 (6), str. 945-51. Dostupno na: <https://doi.org/10.1037/0022-006X.67.6.945>.

Herek, G. M., Cogan, J. C., and Gillis, J. R. (2002). "Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation." *Journal of Social Issues*, 58(2), str. 319-39. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00263>.

13 Godzisz, P. and Viggiani G. (2018) *Running through Hurdles: Obstacles in the Access to Justice for Victims of Anti-LGBTI Hate Crimes*. Warsaw: Lambda Warsaw Association.

prebroditeljki_a i svedoka_inja krivičnih dela u Srbiji u skladu sa standardima Evropske unije kodifikovanih Direktivom EU (2012)029.¹⁴ U Strategiji je utvrđeno da je dobar deo postojeće regulative u oblasti zaštite prebroditelja_ki i svedoka_inja krivičnih dela u Srbiji već usklađen sa Direktivom, ali da su potrebne određene izmene i unapređenja. Na primer, neophodno je uskladiti terminološke razlike između pojmova „žrtva“ i „oštećeni“, unaprediti pravo na pravnu pomoć, pravo na informisanje i prevođenje, pravo na ostvarivanje imovinskopravnog zahteva itd. Najznačajnija novina je uvođenje mreže službi za podršku prebroditeljima_ima i svedocima_kinjama na teritoriji čitave Republike Srbije. Ove službe danas postoje samo pri višim sudovima i tužilaštvima, kao i specijalnim tužilaštvima. Međutim, usklađivanjem postojećeg stanja sa standardima EU, službe za podršku prebroditeljima_kama dobiće drugačiju formu, biti više institucionalizovane i teritorijalno i organizaciono rasprostranjenije. Uzimajući u obzir činjenicu da su kvir osobe u Srbiji najviše izložene nasilju i diskriminaciji i da se često pojavljuju u svojstvu prebroditelja_ki krivičnih dela motivisanih mržnjom, ova

Strategija je izuzetno važna za poboljšanje njihovog pravnog položaja pred pravosudnim organima. Takođe, OCD koje se bave zaštitom i unapređenjem prava kvir osoba, poput Da se zna!, moći će da osnuju službu podrške prebroditeljima_ima krivičnih dela motivisanih homofobijom ili transfobijom i time dodatno doprinesu zaštiti i poboljšanju pravnog položaja kvir osoba.

ZZD donet je 2009. godine,¹⁵ čime je zabranjena diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Najnovijim izmenama Zakona iz 2021. godine zabranjena je diskriminacija i na osnovu polnih karakteristika, s tim što se nejednako postupanje verskih lica i dalje ne smatra diskriminacijom. Akcioni plan za primenu Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije je istekao 2018. godine. Nova Strategija za prevenciju i zaštitu od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine je donesena sa tri godine zakašnjenja, u januaru 2022. godine, a Strategijom je predviđeno i donošenje Akcionog plana za primenu Strategije za 2022. i 2023. godinu u roku od 90 dana od donošenja Strategije.

14 EU Directive, *Official Journal of the European Union*, L 315/57, 14. novembar 2012. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>
15 Zakon o zabrani diskriminacije, *Službeni glasnik RS*, br. 22/2009.

U pogledu krivičnopravne zaštite, Zakonom o izmenama KZ koji je usvojen 2012 i stupio na snagu 1. januara 2013, ustanovljen je institut zločina iz mržnje u KZ Republike Srbije kao obavezna otežavajuća okolnost za sva krivična dela definisana KZ.¹⁶ Odredba člana 54a je jedina obavezna otežavajuća okolnost, što je čini značajno drugačijom od olakšavajućih i otežavajućih okolnosti predviđenih članom 54 KZ, pod opštim odredbama optužbe. Cilj odredbe člana 54a, u skladu s relevantnim međunarodnim standardima, je strože izricanje kazne počiniteljima_kama, i, u skladu s tim, jača pravna zaštita prebroditelja_ki zločina motivisanih homofobijom i transfobijom. U skladu sa sudskom praksom ESLJP, odredba člana 54a KZ treba se tumačiti tako da pruža pravnu zaštitu ne samo kvir osobama, već i osobama za koje se pretpostavljalo da pripadaju kvir zajednici, kao i onim osobama koje imaju stvarnu ili pretpostavljenu vezu sa kvir osobama.¹⁷ Isto tako, primena člana 54a se ne isključuje kada, pored motiva mržnje, postoje i drugi motivi koji se ne zasnivaju na

predrasudama.¹⁸

Do sada je doneto samo pet presuda u kojima je član 54a uzet u obzir. Vrhovni kasacioni sud je utvrdio da je obaveza tužilaštva da u optužnom aktu kvalifikuje zločin kao zločin iz mržnje kako bi sud bio u poziciji da uzme u obzir otežavajuću okolnost pri donošenju presuda, a da pritom ne povredi prava okrivljenog_e. Prva presuda za zločin iz mržnje doneta je tek 2018. godine, a do sada je od strane sudova ova otežavajuća okolnost uzeta u obzir svega pet puta, iako Da se zna! svake godine dokumentuje na desetine incidenata motivisanih mržnjom prema kvir osobama.¹⁹ Srbija još uvek nije razvila centralizovanu bazu podataka o zločinima iz mržnje, čime je otežano praćenje i analiza zločina motivisanih homofobijom i transfobijom. To rezultira nedovoljno diferenciranim izveštavanjem koje država podnosi Kancelariji za demokratiju i ljudska prava OEBS-a. Krivičnopravni sistem u Srbiji karakteriše legalizovana ekstremna neefikasnost, posebno u predistražnom postupku. Čak 87,1% prebroditelja_ki nema

16 Član 54a Krivičnog zakonika, nazvan, „Posebna okolnost za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje“ glasi: *Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela.*

17 Škorjanec v Croatia, zahtev br. 25536/14, presuda 28/0602017, paragraf 56.

18 *Balazs v. Hungary*, zahtev br. 15529/12, presuda 14/03/2016, paragraf 70.

19 Kovačević, M. (2018). *Podaci, a ne zvona i praporci*. Beograd: Udruženje Da se zna!. Kovačević, M. (2019). *Podaci, a ne zvona i praporci 2*. Beograd: Udruženje Da se zna!. Kovačević, M. i Planojević, N. (2020). *Podaci, a ne zvona i praporci 3*. Beograd: Udruženje Da se zna!.

informaciju da li su nadležne institucije po prijemu krivične prijave uopšte postupile.²⁰

Krajnji ishod jeste da prava mnogih prebroditelja_ki nisu zaštićena.²¹ Štaviše, ako ovi incidenti ostanu nevidljivi ili nadležne institucije ne intervenišu, počinitelji_ke ostaju nekažnjeni_e, to povratno narušava kredibilitet krivično-pravnog sistema, posebno u slučajevima kada propuštanje da se reaguje poprimi sistematski karakter. Na taj način se stvara začarani krug zato što će građani imati još manje poverenja u nadležne institucije kada i sami_e postanu mete ovakvih incidenata.²²

Ova publikacija predstavlja izveštaj o incidentima protivpravnog postupanja prema kvir osobama koji su se dogodili u 2021. godini, a koje je Da se zna! evidentirao tokom ovog perioda metodologijom koja je pojašnjena u daljem tekstu. U izveštaju su segregirani podaci iz prijave ovakvih incidenata tako da predstavljaju analizu podataka koje oslikavaju: izvor prijave incidenata; mesta i lokacije na kojima su se incidenti dogodili; tip povrede koje su prebroditelji_ke pretrpeli tokom incidenata; lična svojstva i njihovu intersekciju

prebroditelja_ki; status prijave incidenata nadležnim institucijama. Novinu u ovom izdanju publikacije predstavljaju citati iz pojedinačnih prijava prebroditelja_ki, kao i podaci o kombinovanim razlozima za neprijavlivanje incidenata nadležnim institucijama i njihovo ukrštanje, koji su predstavljeni pored podataka o učestalosti individualnih i spojenih razloga u pojedinačnim neprijavljenim incidentima. Nakon predavljanja podataka o evidentiranim incidentima za 2021. godinu i poređenjem sa istom vrstom podataka koji su prikupljeni na godišnjem nivou od 2018. do 2020. godine, predstavljeni su i kratki opisi incidenata koji sadrže najteže povrede Krivičnog zakona tokom 2021. godine, i to: fizičke napade, pretnje, kao i uništavanje imovine i vandalizam.

20 *Ibid.*

21 FRA. (2012) *Making Hate Crime Visible in the European Union: Acknowledging Victims' Rights*. Luxembourg: Publications Office.

22 FRA ed. (2016) *Ensuring Justice for Hate Crime Victims: Professional Perspectives*. Justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

METODOLOGIJA

Od 2015. godine, prebroditelji_ke i svedoci_kinje incidenata motivisanih mržnjom imaju mogućnost da prijave slučajeve Da se zna! putem tri zvanična kanala: mejlom, formularom i onlajn upitnikom koji je dostupan na veb-sajtu Da se zna!. Putem neposredne komunikacije s kvir osobama na dešavanjima organizovanim za zajednicu, istraživači takođe dobijaju saznanja o incidentima motivisanim mržnjom. Zahvaljujući snažnoj prisutnosti na društvenim mrežama, brojni incidenti su prijavljeni Da se zna! i putem ovog kanala. Pored saznanja o incidentima dobijenih direktno od prebroditelja_ki i svedoka_kinja, postoji i opcija da OCD prijave incidente motivisane mržnjom putem veb-sajta Da se zna!. Na kraju, prati se i medijsko izveštavanje o pitanjima važnim za kvir zajednicu, kao i medijsko izveštavanje o incidentima motivisanim SORI prebroditelja_ki. Na taj način mediji predstavljaju još jedan kanal kroz koji se informacije o manjem broju incidenata dobijaju.

Onlajn upitnik putem kog prebroditelji_ke i svedoci_kinje incidenata motivisanih mržnjom mogu da prijave slučajeve Da se zna! sastoji se iz četiri dela. Prvi deo se sastoji od samo jednog pitanja zatvorenog tipa u kom osoba koja prijavljuje incident bira da li ga prijavljuje kao prebroditelj_ka ili svedok_inja i da li je incident

koji se prijavljuje počinjen nad pojedincem_kom ili grupom. Na osnovu dobijenih odgovora, pitanja u sledećim koracima se prilagođavaju. Drugi deo ili faza se sastoji od tri pitanja zatvorenog tipa o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i godinama prebroditelja_ke. Treća faza se sastoji od četiri pitanja zatvorenog tipa i tri pitanja otvorenog tipa o samom incidentu (datum, vreme, lokacija, mesto dešavanja, opis incidenta, itd.), kao i pitanja o tome da li je incident prijavljen nadležnim institucijama. U zavisnosti od toga da li je incident prijavljen nadležnim institucijama ili ne, poslednji korak je sačinjen od pitanja zatvorenog tipa o reakciji institucija ili o tome zašto incident nije prijavljen.

Onlajn upitnik za prijavljivanje incidenata od strane OCD analogan je onlajn upitniku za prebroditelje_ke i svedoke_inje incidenata motivisanih mržnjom. Svedoci_kinje i prebroditelji_ke koji_e biraju da prijave incident putem mejla, kontakt formulara, direktnom komunikacijom, i putem društvenih mreža, rade to u slobodnoj formi. Na osnovu takvih izjava u slobodnoj formi i dalje komunikacije sa prebroditeljima_kama ili svedocima_kinjama incidenta, istraživači su kategorizovali informacije o prebroditeljima_kama i incidentima prema kategorijama iz onlajn upitnika.

KLJUČNI REZULTATI

— Tokom 2021. godine počinjena su i dokumentovana 83 protivpravna akta motivisana SORI prebroditelja_ke, što je za 37% više nego prošle, a za 24% više nego pretprošle godine.

— U 2021. godini je u 19 (23%) incidenata počinjeno je fizičko nasilje nad prebroditeljima_kama, a svaki peti fizički incident je uključivao i telesne povrede.

— Tri godine zaredom udeo maloletnika među prebroditeljima_ima incidenata motivisanih mržnjom raste i u 2021. godini je dostigao 16% ukupnih incidenata počinjenih nad pojedincima_kama.

— Već pet godina zaredom zločini iz mržnje su oblik protivpravnog postupanja motivisanog SORI koji se u najvećoj meri beleži, dok se diskriminacija dešava u manjoj meri ili je u manjoj meri prepoznata kao problem vredan prijave.

— Mladi cisrodni gejevi iz Beograda su najčešće prebroditelji dokumentovanih incidenata motivisanih mržnjom.

— U 2021. godini je preko 80% dokumentovanih incidenata bilo nevidljivo nadležnim institucijama. Dve godine zaredom broj slučajeva prijavljenih policiji je u opadanju i u 2021. godine se sveo na svega 12% ukupnog broja dokumentovanih incidenata.

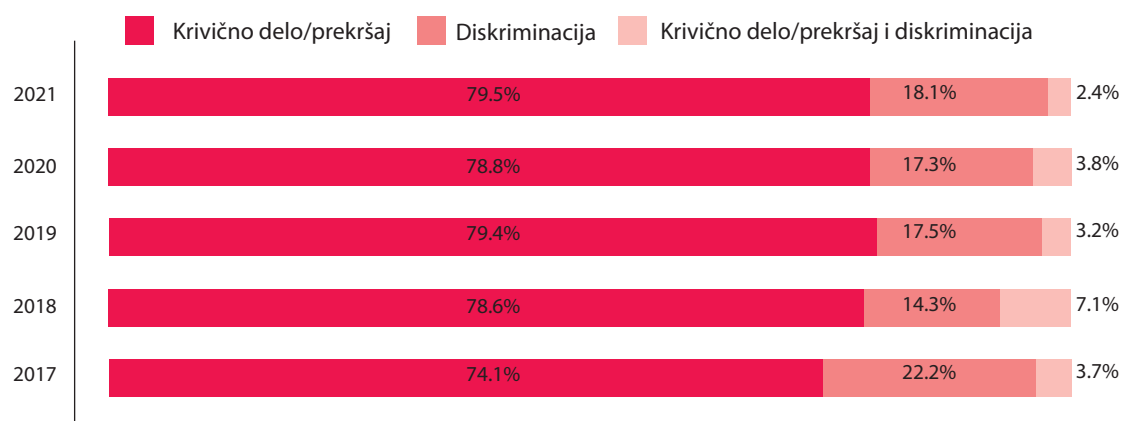
— U 2021. godini svaki drugi neprijavljen slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije. Nepoznavanje procedura kao razlog za neprijavlivanje incidenata dve godine zaredom beleži rast i u 2021. godini je naveden u 39% neprijavljenih slučajeva.

Tokom 2021. godine počinjena su i dokumentovana 83 protivpravna akta motivisana SORI prebroditelja_ke. Od ukupnog broja dokumentovanog protivpravnog postupanja, u 66 (79,5%) slučajeva su izvršena isključivo krivična dela ili prekršaji, u 15 (18,1%) isključivo diskriminacija, a u dva (2,4%) je pri izvršenju krivičnog dela ili prekršaja prebroditelj_ka i diskriminisan_a.

Udeo krivičnih dela i diskriminacije u ukupnom broju incidenata je gotovo isti kao i u prethodne četiri godine. Ovakva struktura dokumentovanog protivpravnog postupanja ukazuje na to da je nasilje i dalje najveći problem kvir zajednice, dok se diskriminacija dešava u manjoj meri ili je u manjoj meri prepoznata kao problem vredan prijave.

Protivpravno postupanje	2017	2018	2019	2020	2021
Krivično delo/prekršaj	74,1%	78,6%	79,4%	78,8%	79,5%
Diskriminacija	22,2%	14,3%	17,5%	17,3%	18,1%
Krivično delo/prekršaj i diskriminacija	3,7%	7,1%	3,2%	3,8%	2,4%

Tabela 1. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima za period 2017-2021

Grafikon 1. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima za period 2017-2021

Da se zna! je 2021. godine dokumentovao (37,3%) više incidenata motivisanih mržnjom nego 2020. godine. Ovako radikalni porast dokumentovanih incidenata motivisanih mržnjom treba razumeti u kontekstu mera koje je Vlada Republike Srbije donela u 2020. godini u borbi protiv pandemije virusa COVID-19, a koje su mnoge kvir osobe, ali i potencijalne počinitelje_ke incidenta motivisanih SORI, zadržale unutar „četiri zida“, čime su izbegnuti incidenti koji bi se desili da mere nisu donete. Međutim, čak i kada se broj dokumentovanih incidenata u 2021. godini uporedi sa brojem dokumentovanih incidenata u predpandemijskoj 2019. godini, primetan je značajan porast od 24,1%.

Protivpravno postupanje	2018	2019	2020	2021
Krivično delo/prekršaj	33	50	41	66
Diskriminacija	6	11	9	15
Krivično delo/prekršaj i diskriminacija	3	2	2	2

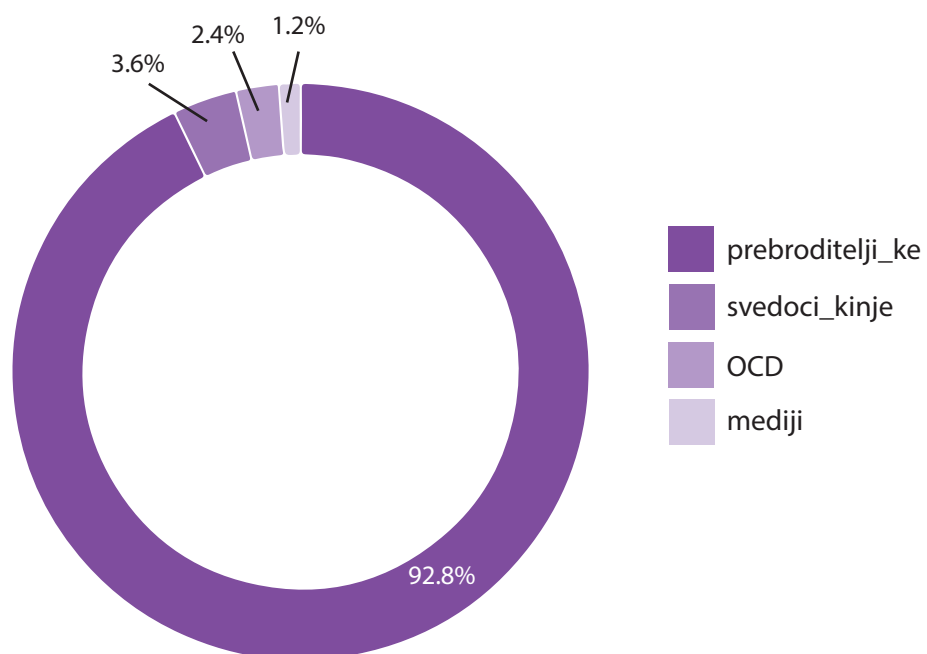
Tabela 2. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u apsolutnim brojevima za period 2018-2021

IZVOR

Saznanja o incidentima motivisanim mržnjom Da se zna! je u 77 (92,8%) slučajeva dobio direktno od prebroditelja_ke, u dva (2,4%) od drugih OCD, u tri (3,6%) od svedoka_inje i u jednom (1,2%) iz medija. Ni u jednom slučaju izvor informacija nisu bile nadležne institucije.

Izvor informacija	Broj incidenata	Procenat
Prebroditelji_ke	77	92,8%
Svedoci_kinje	3	3,6%
Mediji	1	1,2%
OCD	2	2,4%
Nadležne institucije	0	0,0%
Ostalo	0	0,0%

Tabela 3. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2021. godini

Grafikon 2. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2021. godini

U 2021. godini je do zabeležen do sada najviši procenat incidenata koje su prijavili_e sami_e prebroditelji_ke, dok je procenat incidenata u kojima su izvor informacija bili svodoci_kinje, mediji ili OCD višestruko opao.

Izvor informacija	2017	2018	2019	2020	2021
Prebroditelji_ke	88,9%	78,6%	80,9%	73,1%	92,8%
Svedoci_kinje	0,0%	9,5%	17,5%	9,6%	3,6%
Mediji	0,0%	2,4%	1,6%	5,8%	1,2%
OCD	11,1%	9,5%	0,0%	11,5%	2,4%
Nadležne institucije	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Ostalo	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

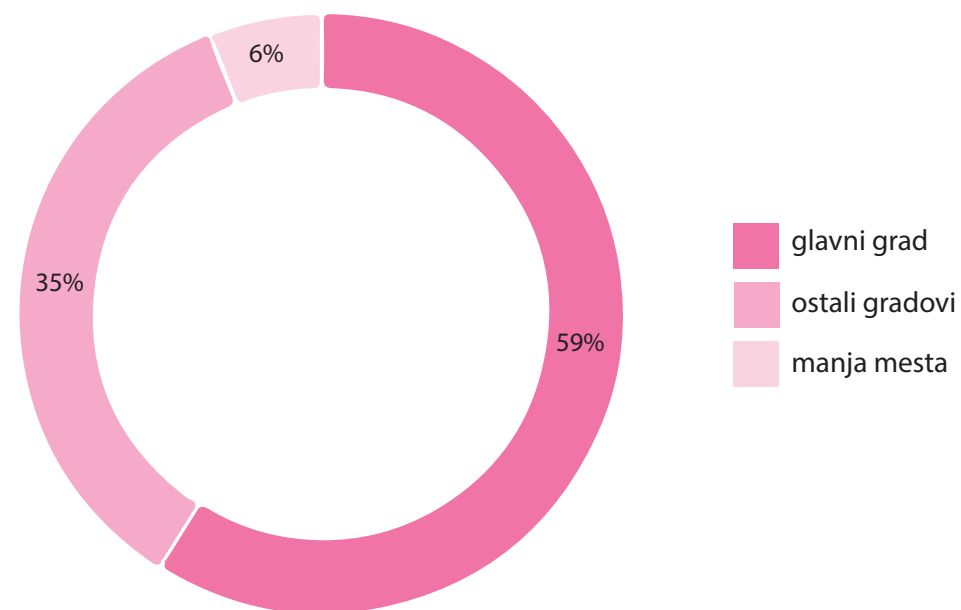
Tabela 4. Uporedni prikaz incidenata prema izvoru informacija za period 2017-

MESTO I LOKACIJA

U Beogradu je počinjeno 49 dokumentovanih incidenata (59,0%). U Novom Sadu osam incidenata (9,6%), šest incidenata (7,2%) u Nišu i tri incidenta (3,6%) u Kragujevcu. Po dva incidenta (2,4%) dokumentovana su u Subotici, Leskovcu i Pančevu, a po jedan incident (1,2%) zabeležen je u Kraljevu, Šapcu, Novom Pazaru, Kruševcu, Vranju i Kikindi. Kada se radi o manjim mestima, dokumentovan je po jedan (1,2%) incident u Čurugu, Staroj Pazovi, Beloj Crkvi, Aleksincu, Petrovcu.

Lokacija	Broj incidenata	Procenat	Tip lokacije	Broj incidenata	Procenat			
Beograd	49	59,0%	Glavni grad	49	59,0%			
Novi Sad	8	9,6%	Ostali gradovi	29	35,0%			
Niš	6	7,2%						
Kragujevac	3	3,6%						
Leskovac	2	2,4%						
Subotica	2	2,4%						
Pančevo	2	2,4%						
Kraljevo	1	1,2%						
Šabac	1	1,2%						
Novi Pazar	1	1,2%						
Kruševac	1	1,2%						
Vranje	1	1,2%						
Kikinda	1	1,2%						
Čurug	1	1,2%				Manja mesta	5	6,0%
Stara Pazova	1	1,2%						
Bela Crkva	1	1,2%						
Aleksinac	1	1,2%						
Petrovac	1	1,2%						

Tabela 5. Prikaz incidenata prema lokaciji i tipu lokacije u 2021. godini

Grafikon 3. Prikaz incidenata prema tipu lokacije u 2021. godini

Iako je udeo dokumentovanih incidenata počinjenih u Beogradu i dalje nesrazmerno visok u odnosu na broj dokumentovanih incidenata u ostalim mestima, najniži je zabeleženi do sada. Sa druge strane, procenat dokumentovanih slučajeva u ostalim gradovima je najviši zabeleženi do sada, dok je procenat incidenata dokumentovanih u manjim mestima blago opao.

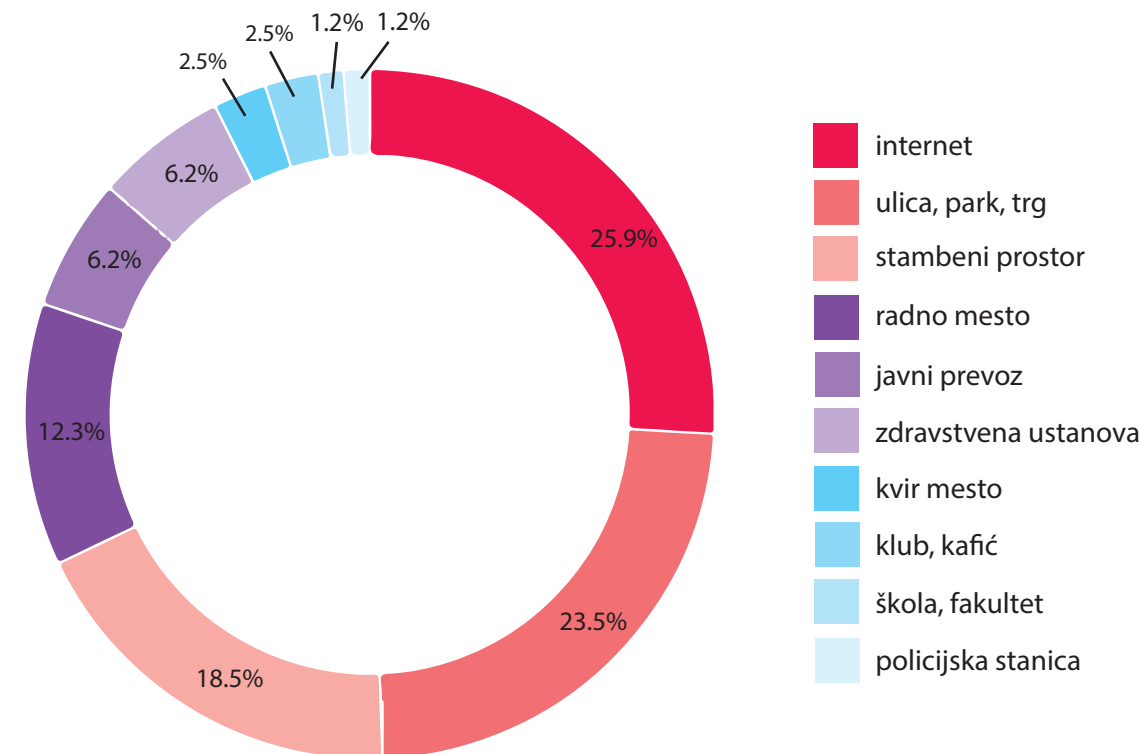
Tip lokacije	2017	2018	2019	2020	2021
Glavni grad	66,7%	76,2%	74,6%	76,9%	59,0%
Ostali gradovi	29,6%	9,5%	15,9%	13,5%	35,0%
Manja mesta	3,7%	14,3%	9,5%	9,6%	6,0%

Tabela 6. Uporedni prikaz incidenata prema tipu lokacije za period 2017-2021

Na internetu je zabeležena četvrtina incidenata, odnosno 21 (25,3%) incident. Na otvorenim javnim površinama poput ulica, trgova i parkova dokumentovano je 19 (22,9%) incidenata. U stambenom prostoru dogodilo se 15 (18,1%), a na radnom mestu 10 (12,0%) zabeleženih incidenata. Po pet (6,0%) incidenata se dogodilo u zdravstvenim ustanovama i javnom prevozu. U klubovima/kafićima i kvir mestima zabeleženo je po dva (2,4%) incidenta, a po jedan (1,2%) incident dogodio se u školi/na fakultetu i u policijskoj stanici.

Mesto	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Ulica, park, trg	11	26,2%	18	28,6%	8	15,4%	19	22,9%
Kvir mesto	2	4,8%	10	15,9%	4	7,7%	2	2,4%
Internet	5	11,9%	7	11,1%	18	34,6%	21	25,3%
Stambeni prostor	9	21,4%	8	12,7%	6	11,5%	15	18,1%
Radno mesto	5	11,9%	6	9,5%	4	7,7%	10	12,0%
Klub, kafić	2	4,8%	5	7,9%	3	5,8%	2	2,4%
Škola, fakultet	3	7,1%	3	4,8%	3	5,8%	1	1,2%
Javni prevoz	1	2,4%	3	4,8%	0	0,0%	5	6,0%
Policijska stanica	1	2,4%	2	3,2%	3	5,8%	1	1,2%
Državna institucija	0	0,0%	1	1,6%	1	1,9%	0	0,0%
Zdravstvena ustanova	2	4,8%	0	0,0%	1	1,9%	5	6,0%
Kvir organizacija	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Telefon	1	2,4%	0	0,0%	1	1,9%	0	0,0%

Tabela 7. Uporedni prikaz incidenata prema mestu za period 2018-2021

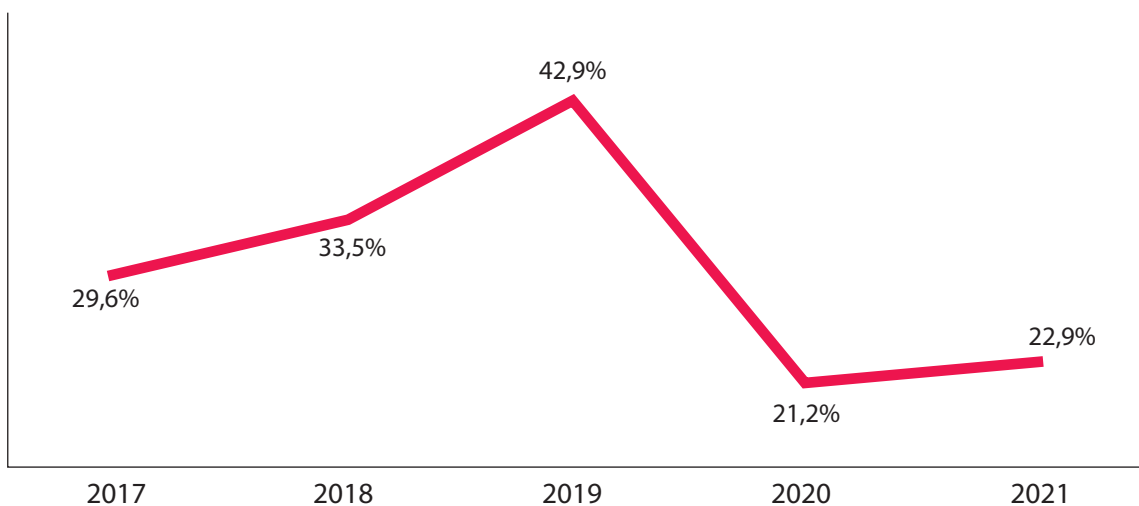
Grafikon 4. Prikaz incidenata prema mestu u 2021. godini

TIP POVREDE

U 19 (22,9%) incidenata počinjeno je fizičko nasilje nad prebroditeljicama, što je neznatno povećanje u odnosu na 2020. godinu. Pored toga, u 2021. godini je zabeležen najmanji do sada procenat incidenata koji su uključivali telesnu povredu.

Procenat fizički nasilnih incidenata	2017	2018	2019	2020	2021
		29,6%	33,5%	42,9%	21,2%

Tabela 8. Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata za period 2017-2021

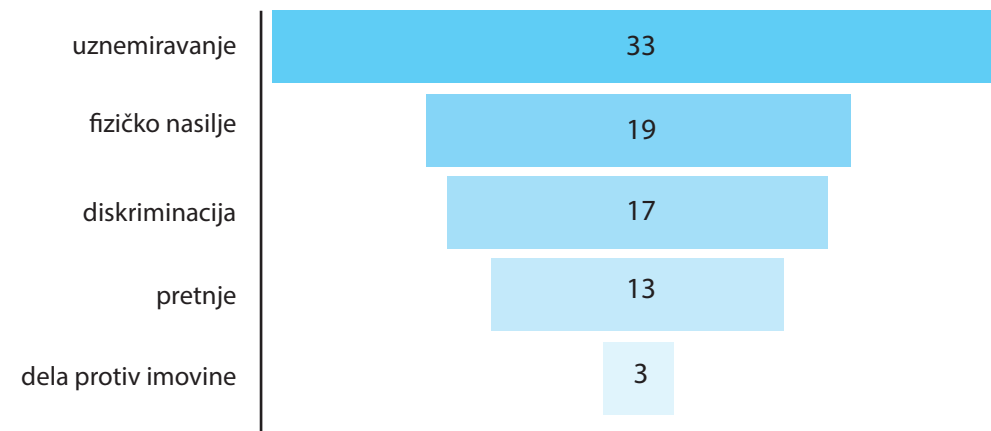

Grafikon 5. Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata za period 2017-2021

U 33 (39,8%) slučaja dokumentovano je uznemiravanje. Diskriminacija je zabeležena u 17 (20,5%), a pretnje u 13 (15,7%) slučajeva. Od tri (3,6%) slučaja koji su u vezi sa imovinom prebroditelja_ki, u jednom je dokumentovan vandalizam, odnosno blaži stepen povrede, a u dva incidenta uništavanje imovine, odnosno povrede težeg stepena.

Tip povrede	Broj incidenata	Procenat	Stepen povrede	Broj incidenata	Procenat
Fizičko nasilje	19	22,9%	Bez telesnih povreda	15	18,1%
			Sa telesnim povredama	4	4,8%
Uznemiravanje	33	39,8%			
Diskriminacija	17	20,5%			
Pretnje	13	15,7%	Uništavanje imovine	2	2,4%
Dela protiv imovine	3	3,6%	Vandalizam	1	1,2%

Tabela 9. Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2021. godini

Grafikon 6. Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2021. godini

Odnos fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama	2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Fizičko nasilje bez telesnih povreda	15	55,6%	7	63,6%	15	78,9%
Fizičko nasilje sa telesnim povredama	12	44,4%	4	36,4%	4	21,1%
Ukupno fizičko nasilje	27	100,0%	11	100,0%	19	100,0%

Tabela 10. Uporedni prikaz odnosa fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama za period 2019-2021

PREBRODITELJI_KE

O prebroditeljima_ima su prikupljeni podaci o tome da li su incident pretrpele_i kao pojedinke_ci ili kao deo grupe, kao i da li su braniteljke_i ljudskih prava kvir osoba. O osobama koje su kao pojedinke_ci pretrpele_i incident prikupljeni su podaci o rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i starosti, tako da su iz tog razloga iz analize ovih podataka isključeni incidenti počinjeni nad grupama. Radi preciznijeg određenja identiteta prebroditelja_ki, ukršteni su podaci o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

U 66 (79,5%) slučajeva incident motivisan mržnjom je počinjen nad osobom kao pojedinikom_cem, a u 17 (20,5%) nad grupom. Nakon povećanja procenta incidenata počinjenih nad grupama u 2019. godini, u 2020. godini se procenat vratio na nivo iz 2018. godine.

Osobe koje se aktivno bave pitanjima roda i seksualnosti, kao što su zaposleni u OCD koji se bave pravima žena i kvir osoba, takođe mogu biti mete zločina iz mržnje. Nakon dve godine sukcesivnog rasta udela branitelja_ki ljudskih prava među prebroditeljima_ima incidenata motivisanih mržnjom, u 2021. godini je njihov procenat među prebroditeljima_kama počeo da opada.

Broj prebroditelja_ki	Broj incidenata	Procenat	Prebroditelji_ke	Broj incidenata	Procenat
Pojedinke_ci	66	79,5%	Braniteljke_ljudskih prava	5	6,0%
			Ostali_e	61	73,5%
Grupe	17	20,5%	Braniteljke_ljudskih prava	9	10,8%
			Ostali_e	8	9,6%

Tabela 11. Prikaz odnosa broja prebroditelja_ki prema incidentima nad braniteljima_kama ljudskih prava u 2021. godini

“

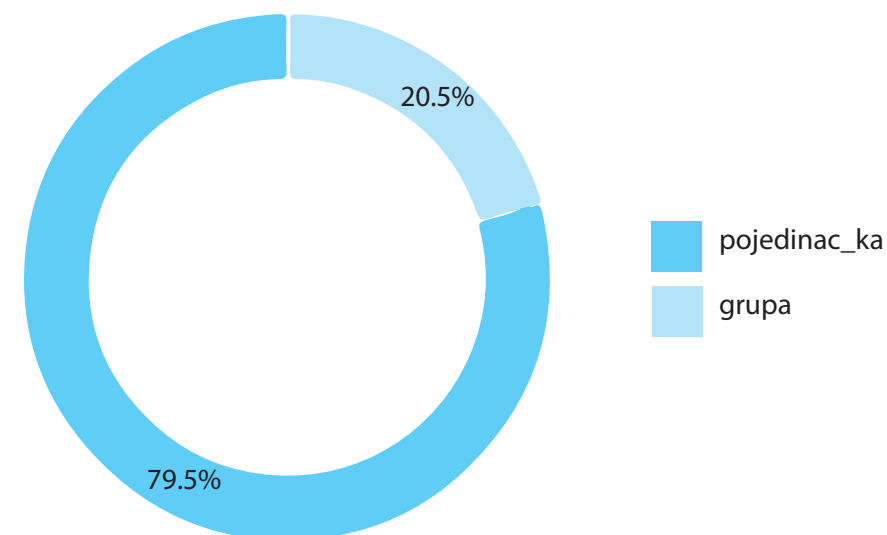
Prišla su tri muškarca i jedan je udario druga ramenom tako da je ovaj umalo pao. Zatim ga je gurnuo i počeo da viče: „Pederu, prebiću vas sve!“. Pitala sam ga u čemu je problem. Sva trojica momaka su rekla da će me udariti i da nisam prava žena, već transvestit.

”

– Fizički napad na grupu kvir osoba

Prebroditelj_i_ke	Grupe		Pojedinke_ci		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Branitelj_i_ke ljudskih prava	9	10,8%	5	6,0%	14	16,9%
Ostali_e	8	9,6%	61	73,5%	69	83,1%
Ukupno	17	20,5%	66	79,5%	83	100,0%

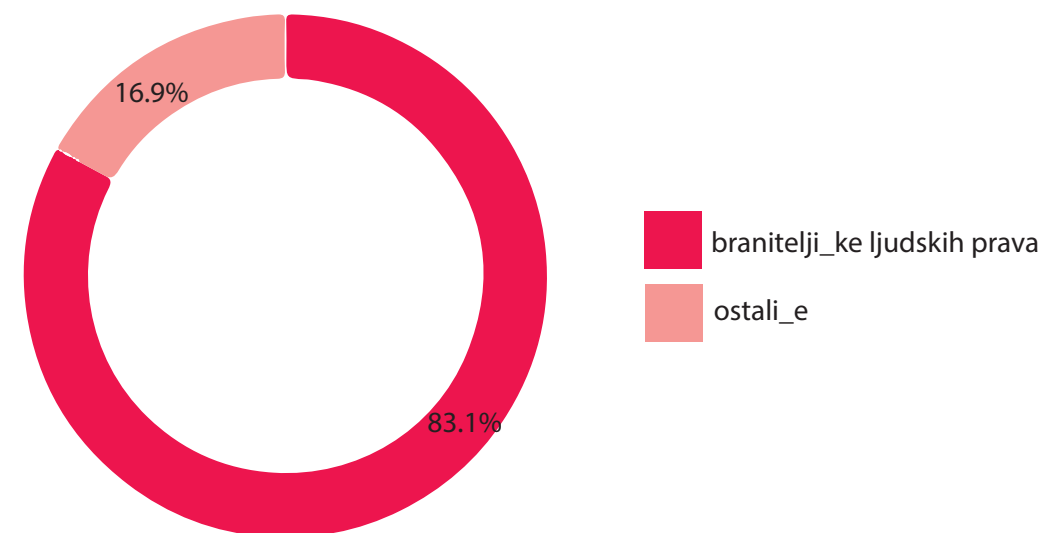
Tabela 12. Prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju prebroditelja_ki u 2021. godini

Grafikon 7. Prikaz broja prebroditelja_ki prema broju incidenata u 2021. godini

Broj prebroditelja_ki	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Pojedinač_ka	33	78,6%	39	61,9%	37	71,2%	66	79,5%
Grupa	9	21,4%	24	38,1%	15	28,8%	17	20,5%

Tabela 13. Uporedni prikaz broja prebroditelja_ki za period 2018-2021

Grafikon 8. Prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju incidenata u 2021. godini

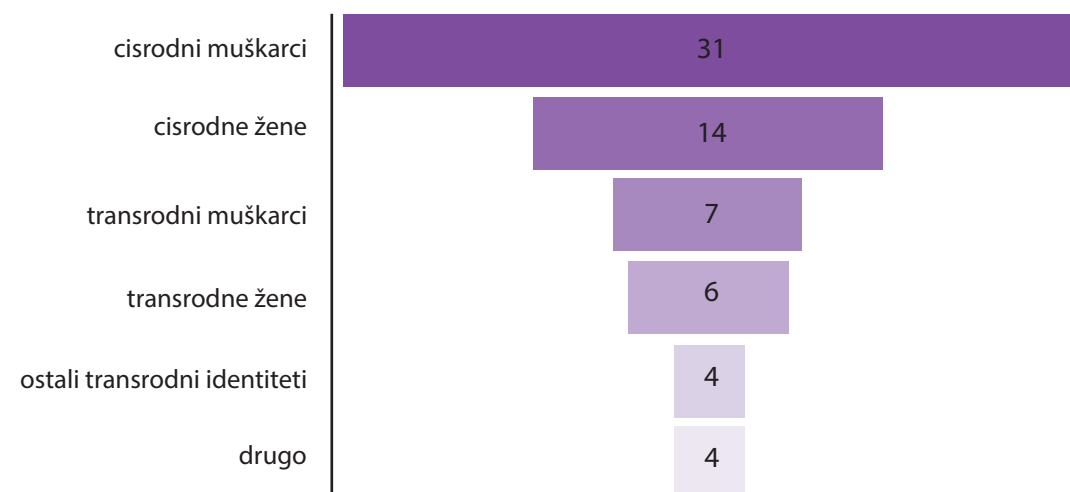
Prebroditelj_i_ke	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Branitelj_i_ke ljudskih prava	4	9,5%	12	19,0%	11	21,2%	14	16,9%
Ostali_e	38	90,5%	51	81,0%	41	78,8%	69	83,1%

Tabela 14. Uporedni prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju incidenata za period 2018-2021

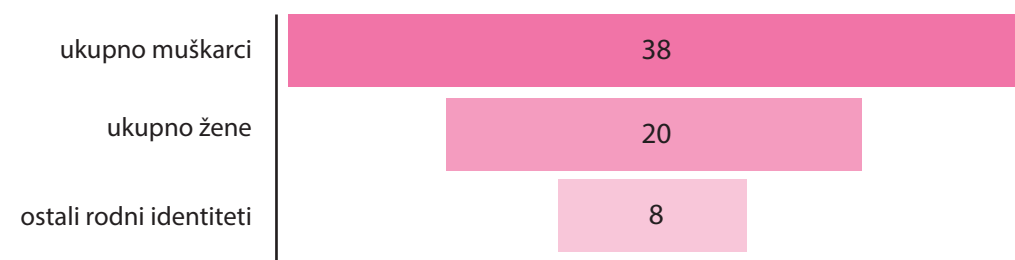
Što se tiče rodnog identiteta osoba koje su bile izložene incidentima iz mržnje, 31 (47,0%) čine cisrodni muškarci, a u 14 (21,2%) slučajeva prebroditeljke su bile cisrodne žene. U sedam (10,6%) incidenata prebroditelji su bili transrodni muškarci, a u šest (9,1%) transrodne žene. Osobe ostalih transrodnih identiteta, kao i osobe čiji rodni identitet nije obuhvaćen nijednim od do sada navedenih su pretrpele incident u po četiri slučaja (6,1%). Iako cisrodni muškarci i dalje čine gotovo polovinu svih prebroditelja_ki, višegodišnji trend njihovog opadanja u ukupnom broju incidenata se nastavio i 2021. godine. Takođe je zabeležen do sada najmanji procenat incidenata u kojima su prebroditeljke bile transrodne žene. Udeo transrodnih muškaraca među prebroditeljima je ostao na nivou iz 2020. godine, dok je udeo cisrodnih žena višestruku porastao i predstavlja do sada najviši zabeleženi procenat.

Rodni identitet prebroditelja_ki	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Cisrodni muškarci	21	63,6%	23	59,0%	20	54,1%	31	47,0%
Transrodne žene	4	12,1%	6	15,4%	6	16,2%	6	9,1%
Cisrodne žene	4	12,1%	4	10,3%	3	8,1%	14	21,2%
Transrodni muškarci	2	6,1%	2	5,1%	4	10,8%	7	10,6%
Ostali transrodni identiteti	1	3,0%	4	10,3%	4	10,8%	4	6,1%
Drugo	1	3,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	6,1%

Tabela 15. Usporedni prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) za period 2018-2021

Grafikon 9. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 1

Grafikon 10. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 2

Grafikon 11. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 3

Momak mi je sinoć tokom cele večeri pretio putem Instagram poruka da će me ubiti od batina, šutirati, nabadati... Kaže da me viđao ranije, ali nije znao da sam „pederčina“. Nakon što je na mom Instagram profilu video sliku na kojoj sam namazan duginim bojama, rekao je više puta da sam „najebao“ sledeći put kada me vidi. Pričao je u množini, da će me sa svojim društvom ubiti od batina.

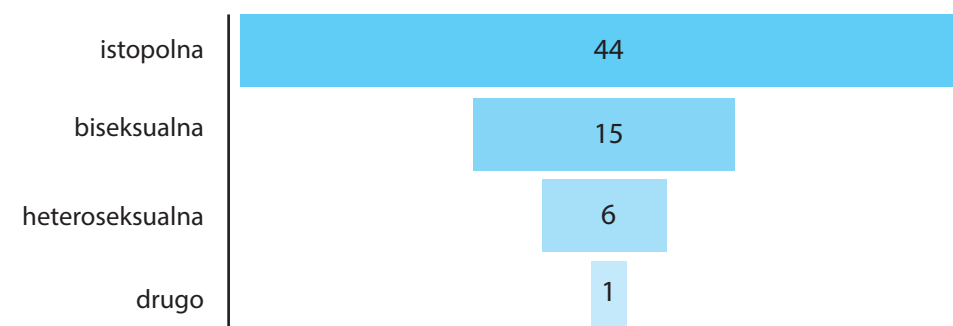

– Pretnje mladom cisrodnom geju

Seksualna orijentacija osoba koje su bile izložene incidentima je istopolna u 44 (66,7%) slučaja, biseksualna u 15 (22,7%), heteroseksualna u šest (9,1%) slučajeva, a zabeležen je i jedan (1,5%) incident počinjen nad osobom čija seksualna orijentacija ne potpada ni pod jednu od navedenih.

Seksualna orijentacija	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Istopolna	26	78,8%	27	69,2%	16	43,2%	44	66,7%
Biseksualna	2	6,1%	5	12,8%	13	35,1%	15	22,7%
Heteroseksualna	3	9,1%	6	15,4%	7	18,9%	6	9,1%
Aseksualna	1	3,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Kvir	0	0,0%	0	0,0%	1	2,7%	0	0,0%
Drugo	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	1,5%
Nepoznato	1	3,0%	1	2,6%	0	0,0%	0	0,0%

Tabela 16. Uporedni prikaz seksualne orijentacije prebroditelja_ki (bez grupa) za period 2018-2021

Grafikon 12. Prikaz seksualne orijentacije prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini

Istopolno orijentisani cisrodni muškarci su najčešće, u 27 (40,9%) slučajeva prebroditelji incidenata motivisanih mržnjom. Za njima slede istopolno orijentisane cisrodne žene koje su prebroditeljke u osam (12,1%) dokumentovanih incidenata, dok su biseksualne cisrodne žene prebroditeljke u šest (9,1%) slučajeva.

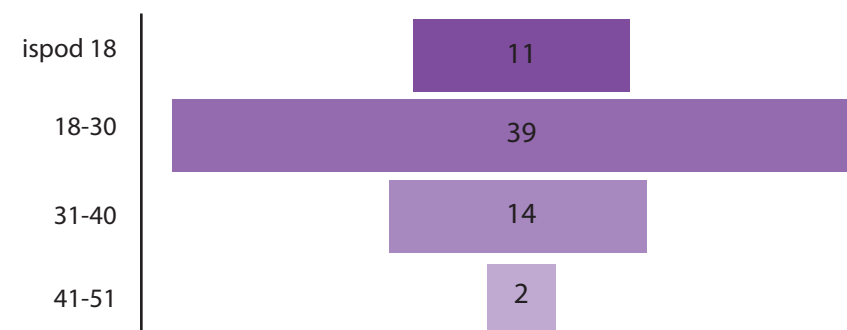
Intersekcija rodnog identiteta i seksualne orijentacije	Istopolna		Biseksualna		Heteroseksualna		Drugo		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Cisrodne žene	8	12,1%	6	9,1%	0	0,0%	0	0,0%	14	21,2%
Transrodne žene	3	4,5%	0	0,0%	3	4,5%	0	0,0%	6	9,1%
Ukupno žene	11	16,7%	6	9,1%	3	4,5%	0	0,0%	20	30,3%
Transrodni muškarci	1	1,5%	3	4,5%	2	3,0%	1	1,5%	7	10,6%
Cisrodni muškarci	27	40,9%	4	6,1%	0	0,0%	0	0,0%	31	47,0%
Ukupno muškarci	28	42,4%	7	10,6%	2	3,0%	1	1,5%	38	57,6%
Ostali transrodni identiteti	1	1,5%	2	3,0%	1	1,5%	0	0,0%	4	6,1%
Drugo	4	6,1%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	6,1%
Ukupno	44	66,7%	15	22,7%	6	9,1%	1	1,5%	66	100,0%

Tabela 17. Intersekcija rodnog identiteta i seksualne orijentacije (bez grupa) u 2021. godini

Više od polovine dokumentovanih incidenata (59,1%) motivisanih mržnjom je počinjeno nad punoletnim mladim osobama do 30 godina starosti. Nad osobama starosti od 31 do 40 godina zabeleženo je 14 (21,2%) slučajeva. Procenat maloletnika_ca među prebroditeljima_kama incidenata je ostao na nivou iz 2020. godine i iznosi 16,7% ukupnog broja incidenata počinjenih nad pojedincima_kama. Zabeležena su dva (3,0%) incidenta nad prebroditeljima_kama između 41 i 50 godina starosti.

Starost	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
ispod 18	4	12,1%	5	12,8%	6	16,2%	11	16,7%
18-30	21	63,6%	21	53,8%	27	73,0%	39	59,1%
31-40	7	21,2%	11	28,2%	3	8,1%	14	21,2%
41-50	1	3,0%	2	5,1%	1	2,7%	2	3,0%
51-60	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
60+	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%

Tabela 18. Uporedni prikaz starosti prebroditeljki_a (bez grupa) za period 2018-2021

Grafikon 13. Prikaz starosti prebroditeljki_a (bez grupa) u 2021. godini

“

U autobusu je grupa momaka pričala kako treba ubiti LGBT+ osobe, Rome, muslimane... Gledali su u mene i drugaricu dok su to pričali. Polako sam ustao sa drugaricom i stao ispred vrata autobusa da izađem, kada je jedan od njih rekao da će oni isto sići tu! Stao je iza mene i povukao me je za rame iz sve snage i skinuo masku, pitao me je odakle sam... Drugarica me je povukla za ruku i krenuli smo ka drugim vratima da izađemo. Sva trojica su pošla za nama i jedan me je udario! Govorio mi je: „Treba vas sve tući i ubiti!“

”

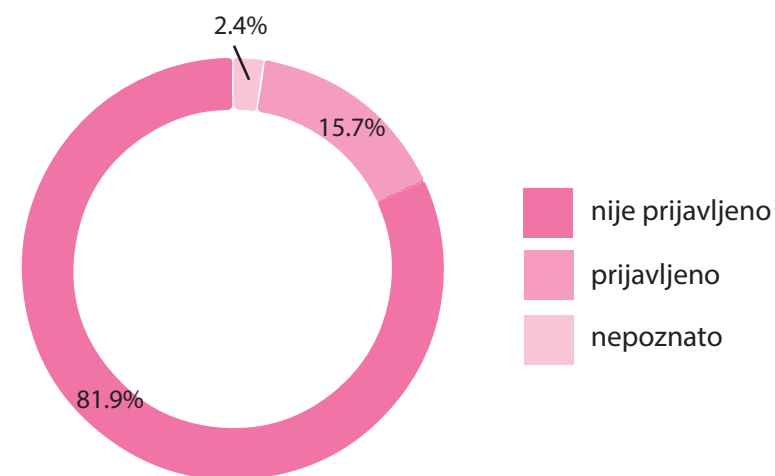
– Fizički napad na maloletnog cisrodnog geja

PRIJAVA

Velika većina incidenata motivisanih mržnjom, čak 68 (81,9%) nije prijavljena nijednoj instituciji, niti ijednoj drugoj organizaciji civilnog društva, izuzev Da se zna!. Od 13 (15,7%) incidenata koji su prijavljeni, devet je prijavljeno samo policiji, dva samo tužilaštvu, jedan policiji i tužilaštvu, dok je jedan slučaj prijavljen, ali nijednoj od ponuđenih institucija, koje su pored policije i tužilaštva uključivale druge organizacije civilnog društva, nezavisne institucije, centar za socijalni rad, kao i sud. Opadanje slučajeva prijavljenih policiji se nastavilo i u 2021. godini.

Prijava	Broj incidenata	Procenat
Prijavljeno	13	15,7%
Nije prijavljeno	68	81,9%
Nepoznato	2	2,4%

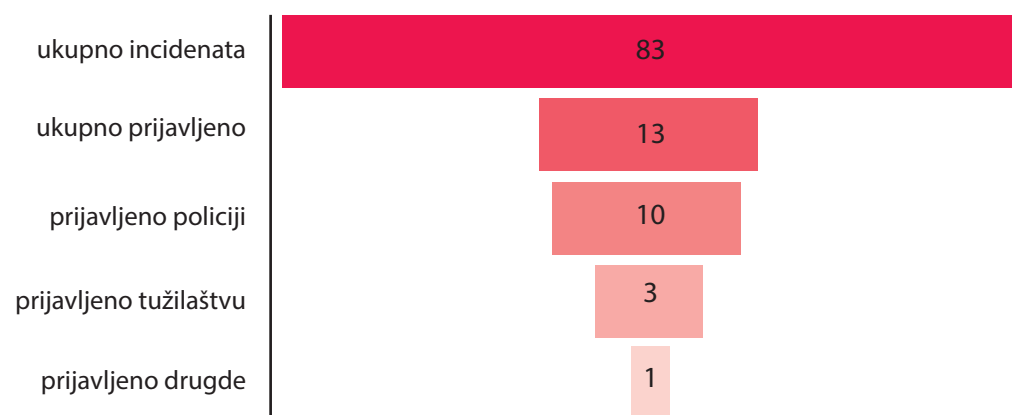
Tabela 19. Prikaz prijave incidenata u 2021. godini

Grafikon 14. Prikaz prijave incidenata u 2021. godini

INCIDENT PRIJAVLJEN	Broj incidenata	Procenat od ukupnog broja incidenata	Procenat od ukupnog broja prijavljenih incidenata
CSO	0	0,0%	0,0%
Policija	10	12,0%	76,9%
Tužilaštvo	3	4,8%	30,8%
Sud	0	0,0 %	0,0%
Poverenik	0	0,0%	0,0%
Zdravstvena ustanova	0	0,0%	0,0%
Ombudsman	0	0,0%	0,0%
Centar za soc zaštitu	0	0,0%	0,0%
Drugo	1	1.2%	7.7%

Tabela 20. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2021. godini

Grafikon 15. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2021. godini

Incident prijavljen	2018		2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Policija	3	7,1%	23	36,5%	11	21,2%	10	12,0%
Tužilaštvo	2	4,8%	8	12,7%	1	1,9%	3	4,8%
Poverenik za zaštitu ravnopravnosti	1	2,4%	2	3,2%	1	1,9%	0	0,0%

Tabela 21. Uporedni prikaz incidenata prijavljenih policiji, tužilaštvu i Povereniku za zaštitu ravnopravnosti za period 2018-2021

Prebroditelji_ke zločina iz mržnje mogu se osećati obeshrabreno da prijave slučajeve zbog svog ubeđenja da nadležne institucije neće moći ili neće želeti da preduzmu neophodne korake po njihovoj prijavi zločina iz mržnje.¹ Ovo uverenje dolazi iz nepoverenja prebroditelja_ke u nadležne institucije i straha da se prema njima neće ophoditi na saosećajan način. Prebroditelji_ke često smatraju i da postoji visok rizik da će policija imati iste diskriminatorne stavove kao i napadač.² U literaturi se ovaj problem naziva „strahom od sekundarne viktimizacije“, a predstavlja strah od dalje diskriminacije ili zlostavljanja od strane policije.³ Za kvir prebroditelje_ke zločina iz mržnje, ovo je u tesnoj vezi s njihovim strahom od javnog otkrivanja njihove SORIPK. Želja prebroditelja_ke da ne bude autovan_a javnosti i na taj način sebe dovede u situaciju rizika od još veće viktimizacije može da ga_je spreči u prijavljivanju slučajeva nadležnim institucijama.⁴

Jedan od razloga što prebroditelji_ke izbegavaju da prijave slučajeve zločina iz mržnje jeste zabrinutost da će im se počinitelji_ke ili drugi_e koji_e s počiniteljima_kama dele poglede i stavove svetiti, kao i da će se svetiti članovima_cama njihovih porodica ili članovima_cama zajednica kojih su deo.

Ovaj strah je neobično jaka prepreka u slučajevima gde je počinitelj_ka zločina član_ica ekstremističke grupe.⁵ Odluka da se ne prijavi slučaj može takođe da bude povezana s osećanjima stida i poricanja koje prebroditelji_ke mogu da iskuse nakon napada. Ovo ima veze s ocenom da trauma kod prebroditelja_ki zločina iz mržnje može biti posebno

1 ODIHR (2009). *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region*. Warsaw: ODIHR. Dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/39821>.

2 FRA ed. (2016) *Ensuring Justice for Hate Crime Victims: Professional Perspectives*. Justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

3 Herek, G. M., and Berrill K. T. (1992) “Primary and Secondary Victimization in Anti-Gay Hate Crimes.” U: G. M. Herek and K. T. Berrill (ed.) *Hate Crimes*. Thousand Oaks: Sage, str. 269-289.

Herek, G. M., Cogan, J. C., and Gillis, J. R. (2002). “Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation.” *Journal of Social Issues*, 58(2), str. 319–39. Dostupno na: <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00263>.

4 *Ibid.*

5 ODIHR (2009). *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region*. Warsaw: ODIHR. Dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/39821>.

ozbiljna u poređenju sa iskustvima prebroditelja_ki sličnih zločina, ali bez motiva pristrasnosti. Viši nivoi traume dovode se u vezu s činjenicom da prebroditelji_ke postaju mete nasilja zbog načina na koji ih neko vidi, pa bivaju viktimizovani_e zbog nečega nad čim nemaju nikakvu kontrolu.⁶ Na kraju, može se desiti da prebroditelji_ke nemaju odgovarajuće informacije o zakonima koji regulišu zločine iz mržnje ili ne znaju kakve su procedure koje se moraju ispoštovati kako bi se prijavio slučaj zločina motivisanog mržnjom.⁷

Sve ove prepreke omogućavaju da većina ovih slučajeva zločina iz mržnje ostane neprijavljena, te stoga i skrivena.

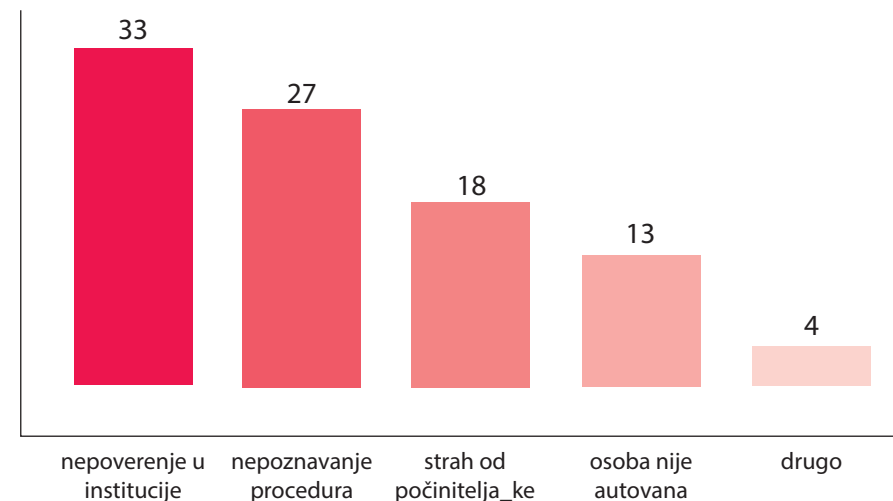
6 FRA ed. (2016) *Ensuring Justice for Hate Crime Victims: Professional Perspectives*. Justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

7 ODIHR (2009). *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region*. Warsaw: ODIHR. Dostupno na: <https://www.osce.org/odihr/39821>

U gotovo polovini (48,5%) neprijavljenih incidenata razlog koji se navodi za neprijavljanje je nepoverenje u institucije. Za ovim razlogom, u 27 (39,7%) slučajeva navodi se nepoznavanje procedura, u 18 (26,5%) slučajeva strah od počinitelja_ke, a u 13 slučajeva (19,1%) prebroditelji_ke nisu prijavile_i slučaj iz straha da se ne sazna za njihovu seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet. U odnosu na 2020. godinu nepoverenje u institucije je opalo, dok je neautovanost kao razlog neprijavljanja incidenta značajno porasla. Strah od počinitelja_ki i nepoznavanje procedura kao razlozi za neprijavljanja su blago porasli u odnosu na podatke iz 2020. godine. Nepoverenje u institucije i nepoznavanje procedura su razlozi koji se pretežno samostalno navode, dok su, sa druge strane, strah od počinitelja_ke i neautovanost razlozi koji se pretežno pojavljuju u kombinaciji sa drugim razlozima.

Razlog neprijavljanja	2019		2020		2021	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Nepoverenje u institucije	7	21,2%	22	71,0%	33	48,5%
Osoba nije autovana	14	42,4%	2	6,5%	13	19,1%
Strah od počinitelja_ke	10	30,3%	7	22,6%	18	26,5%
Nepoznavanje procedura	8	24,2%	11	35,5%	27	39,7%
Drugo	3	9,1%	5	16,1%	4	5,9%

Tabela 22. Uporedni prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja za period 2019-2021

Grafikon 16. Prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja u 2021. godini

Prvi ukrštajući razlog	Drugi ukrštajući razlog	Treći ukrštajući razlog
Nepoverenje u institucije	/	/
Osoba nije autovana	/	/
Nepoznavanje procedura	/	/
Strah od počinitelja	/	/
Nepoverenje u institucije	Osoba nije autovana	/
Nepoverenje u institucije	Nepoznavanje procedura	/
Nepoverenje u institucije	Strah od počinitelja	/
Osoba nije autovana	Nepoznavanje procedura	/
Osoba nije autovana	Strah od počinitelja	/
Nepoznavanje procedura	Strah od počinitelja	/
Nepoverenje u institucije	Osoba nije autovana	Nepoznavanje procedura
Nepoverenje u institucije	Osoba nije autovana	Strah od počinitelja
Nepoverenje u institucije	Nepoznavanje procedura	Strah od počinitelja
Osoba nije autovana	Nepoznavanje procedura	Strah od počinitelja
Nepoverenje u institucije	Osoba nije autovana	Nepoznavanje procedura
Drugo	/	/

Četvrti ukrštajući razlog	Broj incidenata	Procenat od ukupno neprijavljenih incidenata
/	18	26,5%
/	3	4,4%
/	14	20,6%
/	7	10,3%
/	3	4,4%
/	6	8,8%
/	2	2,9%
/	2	2,9%
/	2	2,9%
/	3	4,4%
/	0	0,0%
/	2	2,9%
/	1	1,5%
/	0	0,0%
Strah od počinitelja	1	1,5%
/	4	5,9%
Total	68	100,0%

Tabela 23. Intersekcija razloga za neprijavlivanje u 2021. godini

KRATKI OPISI NAJTEŽIH ZLOČINA IZ MRŽNJE

U ovom odeljku su opisani dokumentovani zločini iz mržnje koji su klasifikovani kao slučajevi fizičkog nasilja, pretnji, uništavanja imovine i vandalizma prema unapred određenom univerzalnom sistemu klasifikacije za organizacije civilnog društva koje dostavljaju podatke za godišnji izveštaj o zločinima iz mržnje Kancelarije ODIHR, OEBS-a. Za svaki zločin iz mržnje naveden je datum, izvor, lokacija i pokazatelj predrasude počinitelja_ke. Međutim, treba imati u vidu da većina navedenih slučajeva uključuje i drugi tip povrede, ali da su klasifikovani prema najtežem obliku povrede.

FIZIČKI NAPADI SA TELESNIM POVREDAMA

DATUM	LOKACIJA	IZVOR	POKAZATELJ PREDRASUDE	OPIS
29.04.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;	Prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, ispod 18 godina) su nekoliko počinitelja pod dejstvom alkohola na otvorenoj javnoj površini polili pivom, sapleli i nastavili da šutiraju kada je bio na podu. Prebroditelj je zadobio telesne povrede u predelu lica i nogu. Prebroditelj nije prijavio slučaj zbog straha od počinitelja.
06.07.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelji prepoznati kao osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;	Grupa od dva prebroditelja (cisrodni muškarci, kvir, starosna grupa 18-30) napadnuta je od strane grupe počinitelja dok su sedeli na klupi u parku. Počinitelji su prvo pitali prebroditelje da li su par, a nakon što su ovi odgovorili da nisu, jedan od počinitelja je počeo da ih verbalno napada, a drugi ih je napao sa leđa. Od udaraca je jedan od prebroditelja izgubio svest, a drugi je pretrpeo teške telesne povrede, uključujući frakturu vilice. Slučaj je prijavljen policiji, a prosleđen je i nadležnom tužilaštvu.
14.09.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;	Nakon što su uputili nekoliko homofobičnih komentara prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) koji je prolazio pored klupe u parku na kojoj su sedeli, jedan mladić iz grupe počinitelja se zatrčao ka prebroditelju i udario ga u glavu, nakon čega je prebroditelj izgubio svest. U napadu je prebroditelju pocepana arkada. Slučaj nije prijavljen zbog straha od počinitelja i nepoverenja u institucije.
26.10.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne; Percepcija prebroditelja;	Grupa od trojice počinitelja napali su prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 31-40) kada je izlazio iz prevoza. Tokom napada je prebroditelju polomljen palac na šaci. Slučaj je prijavljen policiji.

FIZIČKI NAPADI BEZ TELESNIH POVREDA

DATUM	LOKACIJA	IZVOR	POKAZATELJ PREDRASUDE
26.01.2021.	Kikinda	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
14.02.2021.	Petrovac	Direktno od prebroditeljke	Prebroditeljka prepoznata kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
12.03.2021.	Novi Sad	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;
01.04.2021.	Beograd	Direktno od prebroditeljke	Homofobični rečnik;
15.04.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik
10.05.2021.	Beograd	Iz medija	Homofobični rečnik

OPIS
Prebroditelja (cisrodni muškarac, biseksualan, starosna grupa 31-40) je fizički napao brat njegove drugarice kod koje je došao u posetu. Počinitelj je prebroditelju udario šamar i pretio batinama u budućnosti. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog nepoznavanja procedura.
Prebroditeljku (cisrodna žena, lezbejka, starosna grupa 18-30) je fizički napao otac nakon što je pronašao pismo koje je prebroditeljka dobila od svoje devojke. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.
Prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, ispod 18 godina) je napala grupa počinitelja u autobusu nakon što su govorili negativno o kvir populaciji. Kada je autobus stao na stanicu, izbacili su ga iz autobusa. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama iz nepoznatih razloga.
Prebroditeljku (cisrodna žena, lezbejka, starosna grupa 18-30) je nepoznati mladić odgurnuo u autobusu gradskog prevoza uz povike „Umukni, lezbačo!“ kada je ona stala u odbranu starijoj ženi sa kojom se mladić svađao oko nošenja maske za lice. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije zbog toga što prebroditeljka nije autovana.
Prebroditelj (cisrodni muškarac, kvir, starosna grupa 18-30) je fizički napadnut na ulici od strane dva počinitelja, nakon što je odgovorio na njihove homofobične uvrede. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije.
Prebroditelj (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 41-50) je saopštio na Tviteru, a prenose mediji, da ga je jedan muškarac jurio da ga izbode nožem. Kako se navodi, nepoznati muškarac ga je prvo gađao nekim predmetom, a zatim je izvukao nož i glasno rekao: „Sada ću da te zakoljem, pederu!“ i pojurio za njim. Navodi se i da je slučaj prijavljen policiji.

24.06.2021.	Beograd	Od svedoka	Prebroditelji prepoznati kao osobe drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
17.07.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
28.07.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
19.08.2021.	Niš	Direktno od prebroditeljke	Prebroditeljka prepoznata kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
11.09.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični i transfobični rečnik; Prebroditelji su nosili kvir obeležja;
19.10.2021.	Beograd	Direktno od prebroditeljke	Homofobični rečnik; Počinitelji su pripadnici ekstremno desničarske organizacije;
29.11.2021.	Novi Sad	Direktno od prebroditelja	Transfobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačijeg rodnog identiteta od cisrodnog;

Dvojicu prebroditelja (cisrodni muškarci, gej, starosna grupa 18-30) fizički je napao vlasnik kafića u kojem su sedeli, nakon što su se poljubili. Počinitelj je prebroditeljima udario šamare i isterao ih iz kafića. Nije poznato da li je slučaj prijavljen nadležnim institucijama.

Prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, ispod 18 godina) je, nakon što se autoval, otac fizički napao, oborio ga na pod i udario pesnicama. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

Prebroditelj (ostali rodni identiteti, gej, starosna grupa 18-30) je fizički napadnut i izbačen iz kuće od strane članova svoje porodice zbog svoje seksualne orijentacije. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

Prebroditeljka (cisrodna žena, biseksualna, starosna grupa 31-40) trpi nasilje od svoje porodice, uključujući i fizičko ograničavanje slobode zbog svoje seksualne orijentacije. Prebroditeljka boluje od multiple skleroze, a roditelji je fizički sprečavaju da napusti dom da bi se upoznala sa devojkom. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

Grupa kvir prebroditelja (dva cisrodna gej muškarca, jedna cisrodna biseksualna devojka, jedan heteroseksualni cisrodni muškarac) fizički je napadnuta od strane tri počinitelja na ulici zato što je jedna od prebroditeljki nosila akreditaciju volontera_ki u Prajd Info Centru. Prilikom napada, počinitelji su koristili homofobični i transfobični rečnik. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije i zbog nepoznavanja procedura.

Pripadnici ekstremno desničarske organizacije fizički su napali prebroditeljku (cisrodna žena, biseksualna) i njenu devojku. Tokom napada, počinitelji su maltretirali i vređali prebroditeljke i čupali ih za kosu. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

Prebroditelja (transrodni muškarac, biseksualan, starosna grupa 18-30) je ispred zgrade u kojoj živi verbalno napala počiniteljka i gurnula nekoliko puta sa leđa. Tokom napada, počiniteljka je koristila transfobičan rečnik i oslovljavala prebroditelja u pogrešnom rodu. Slučaj je prijavljen policiji čiji su službenici napravili izveštaj na licu mesta i saopštili prebroditelju da slučaj neće goniti dalje.

07.12.2021.	Novi Pazar	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
19.12.2021.	Leskovac	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;

Prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) su fizički napali otac i brat, nakon što su saznali njegovu seksualnu orijentaciju. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

Prebroditelja (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 31-40) je fizički napao sin osobe koja mu izdaje stan. Prilikom napada, počinitelj je lupao na vrata stana u kojem prebroditelj živi uz homofobične uzvike, a kada je prebroditelj otvorio, počinitelj mu je zadao nekoliko udaraca u predelu glave, bacio ga na pod i nastavio da ga šutira. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja.

PRETNJE

DATUM	LOKACIJA	IZVOR	POKAZATELJ PREDRASUDE
03.01.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
17.01.2021.	Pančevo	Direktno od prebroditeljke	Transfobični rečnik;
14.03.2021	Beograd	Direktno od prebroditeljke	Transfobični rečnik;
17.05.2021.	Novi Sad	Direktno od prebroditelja	Transfobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačijeg rodnog identiteta od cisrodnog;
28.05.2021.	Beograd	Direktno od prebroditeljke	Homofobični rečnik;

OPIS

Prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je na TikTok objavi ostavljeno više pretnji i komentara mržnje, uključujući i komentar sadržine „Alo debeli ne dao bog da te sretnem na ulici, ubicu tebe i ova dva pedera pored tebe“. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije.

Prebroditeljki (transrodna žena, heteroseksualna, starosna grupa 31-40) je prećeno na Instagramu od strane bivše devojke njene partnerke. Uz pretnje, počiniteljka je koristila transfobični rečnik, govoreći prebroditeljki da je „i dalje muško bez obzira na promenu pola“. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počiniteljke.

Prebroditeljka (transrodna žena, lezbejka, starosna grupa 18-30) je dobila pretnje fizičkim nasiljem na aplikaciji Badoo od nepoznatog muškarca, nakon što mu je saopštila svoj rodni identitet. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije.

Prebroditelju (transrodni muškarac, biseksualan, starosna grupa 18-30) je prećeno fizičkim nasiljem u komentarima na objavi na Instagramu. Slučaj je prijavljen policiji.

Prebroditeljki (cisrodna žena, biseksualna, starosna grupa 18-30) je prećeno smrću u komentarima na TikTok objavi od strane nepoznatih osoba. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog nepoznavanja procedura i zbog toga što prebroditeljka nije autovana.

30.05.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;
10.06.2021.	Beograd	Organizacija civilnog društva	Homofobični rečnik; Pretnje upućene članovima_ cama kvir udruženja;
19.06.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
01.07.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik; Prebroditelj prepoznat kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
15.07.2021.	Niš	Direktno od prebroditeljke	Homofobični rečnik; Prebroditeljka prepoznata kao osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne;
27.08.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;
28.08.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;

Prebroditelj (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je dobio pretnje fizičkim nasiljem kao odgovor na Tvit koji je objavio, od strane nepoznatih osoba. Slučaj nije prijavljen zbog nepoverenja u institucije.

Udruženju koje se bavi zaštitom prava kvir osoba upućene su pretnje u komentaru na Instagram objavi. Komentar sadržine „Doći ću na izlet samo da javno pucam u masu pedera“ ostavljen je na jednoj od objava. Slučaj je prijavljen policiji, a prosleđen je i nadležnom tužilaštvu.

Prebroditelj (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je dobio pretnje od nepoznatog muškarca na Instagram profilu, uz komentar da je počinitelj obavestio ekstremno desničarske organizacije o njegovoj seksualnoj orijentaciji. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog nepoznavanja procedura.

Prebroditelj (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je dobio pretnje od nepoznatog muškarca na Instagram profilu, uključujući pretnje smrću i fizičkim nasiljem, nakon što je objavio sliku sa duginim bojama na licu. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog nepoznavanja procedura.

Prebroditeljki (cisrodna žena, biseksualna, ispod 18 godina) je grupa počinitelja na ulici dobacivala pretnje, uključujući fizičkim nasiljem i silovanjem, nakon što su je videli kako se sa drugaricom drži za ruke. Slučaj nije prijavljen nadležnim institucijama zbog straha od počinitelja, nepoverenja u institucije i zbog toga što prebroditeljka nije autovana.

Prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je ostavljen komentar na objavi na TokToku, u kojoj promovise kvir žurku koju je organizovao, sledeće sadržine: „Doći ćemo društvo i ja da vas izrešemo“. Slučaj je prijavljen nadležnom tužilaštvu.

Prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je ostavljen komentar na objavi na TokToku sledeće sadržine: „Pederčino da te nađem ima da te ubijem“. Slučaj je prijavljen nadležnom tužilaštvu.

28.10.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Homofobični rečnik;
-------------	---------	---------------------------	---------------------

Nakon komentara na Facebook profilu o napadu ekstremno desničarske grupe na prostorije Žena u crnom, prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 31-40) je stigla pretnja od nepoznatog profila sadržine „dolazim“, „pederko, gde si se sakrio“.

UNIŠTAVANJE IMOVINE

DATUM	LOKACIJA	IZVOR	POKAZATELJ PREDRASUDE	OPIS
25.05.2021.	Beograd	Direktno od prebroditelja	Percepcija prebroditelja;	Prebroditelju (cisrodni muškarac, gej, starosna grupa 18-30) je polomljen prozor na kući u kojoj živi, a budući da nije prvi put da se to dešava i da su prethodni napadi prouzrokovani homofobijom, prebroditelj smatra da je i u ovom slučaju razlog napada predrasuda zbog njegove seksualne orijentacije. Slučaj je prijavljen policiji.
17.09.2021.	Beograd	Organizacija civilnog društva	Napad na imovinu kvir organizacije; Ekstremno desničarska organizacija preuzela odgovornost za napad;	Na Međunarodnom Prajd Forumu, koji su organizovali Civil Rights Defenders zajedno sa Beograd Prajdom, pripadnici Levijatana su pocepali baner Beograd Prajda i urinirali ispred prostorije gde se održavala konferencija. Slučaj je prijavljen policiji.

VANDALIZAM

DATUM	LOKACIJA	IZVOR	POKAZATELJ PREDRASUDE	OPIS
24.12.2021.	Beograd	Organizacija civilnog društva	Napad na imovinu kvir organizacije;	Izlog Prajd Info Centra je izvršan grafitima na kome su slike Ratka Mladića i dopisano je „Ratko Mladić Srpski Heroj” kao i prekrižen natpis Beograd Prajd - EuroPride 2022. Slučaj je prijavljen policiji.

INDEKS TABELA I GRAFIKONA

Tabela 1. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima za period 2017-2021	26
Tabela 2. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u apsolutnim brojevima za period 2018-2021	27
Tabela 3. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2021. godini	28
Tabela 4. Uporedni prikaz incidenata prema izvoru informacija za period 2017-2021	29
Tabela 5. Prikaz incidenata prema lokaciji i tipu lokacije u 2021. godini	30
Tabela 6. Uporedni prikaz incidenata prema tipu lokacije za period 2017-2021	31
Tabela 7. Uporedni prikaz incidenata prema mestu za period 2018-2021	32
Tabela 8. Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata za period 2017-2021	33
Tabela 9. Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2021. godini	34
Tabela 10. Uporedni prikaz odnosa fizičkog nasilja bez telesnih povreda i fizičkog nasilja sa telesnim povredama u 2019. i 2021. godini	35
Tabela 11. Prikaz odnosa broja prebroditelja_ki prema incidentima nad braniteljima_kama ljudskih prava u 2021. godini	37
Tabela 12. Prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju prebroditelja_ki u 2021. godini	38
Tabela 13. Uporedni prikaz broja prebroditelja_ki za period 2018-2021	38
Tabela 14. Uporedni prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju incidenata za period 2018-2021	38
Tabela 15. Uporedni prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) za period 2018-2021	40
Tabela 16. Uporedni prikaz seksualne orijentacije prebroditelja_ki (bez grupa) za period 2018-2021	43
Tabela 17. Intersekcija rodnog identiteta i seksualne orijentacije (bez grupa) u 2021. godini	44
Tabela 18. Uporedni prikaz starosti prebroditeljki_a (bez grupa) za period 2018-2021	45
Tabela 19. Prikaz prijave incidenata u 2021. godini	47
Tabela 20. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2021. godini	48

Tabela 21. Uporedni prikaz incidenata prijavljenih policiji, tužilaštvu i Pov- ereniku za zaštitu ravnopravnosti za period 2018-2021	49
Tabela 22. Uporedni prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja za period 2019-2021	52
Tabela 23. Intersekcija razloga za neprijavljanje u 2021. godini	54 - 55

Grafikon 1. Uporedni prikaz protivpravnog postupanja u procentima za period 2017-2021	26
Grafikon 2. Prikaz incidenata prema izvoru informacija u 2021. godini	28
Grafikon 3. Prikaz incidenata prema tipu lokacije u 2021. godini	31
Grafikon 4. Prikaz incidenata prema mestu u 2021. godini	33
Grafikon 5. Uporedni prikaz udela fizički nasilnih incidenata u ukupnom broju incidenata za period 2017-2021	34
Grafikon 6. Prikaz incidenata prema tipu i stepenu povrede u 2021. godini	35
Grafikon 7. Prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju incidenata u 2021. godini	39
Grafikon 8. Prikaz odnosa branitelja_ki ljudskih prava i ostalih prema broju prebroditelja_ki u 2021. godini	39
Grafikon 9. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 1	41
Grafikon 10. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 2	41
Grafikon 11. Prikaz rodnog identiteta prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini 3	41
Grafikon 12. Prikaz seksualne orijentacije prebroditelja_ki (bez grupa) u 2021. godini	43
Grafikon 13. Prikaz starosti prebroditeljki_a (bez grupa) u 2021. godini	45
Grafikon 14. Prikaz prijave incidenata u 2021. godini	47
Grafikon 15. Prikaz incidenata prema instituciji/organizaciji kojoj su prijavljeni u 2021. godini	48
Grafikon 16. Prikaz incidenata prema razlogu neprijavljanja u 2021. godini	53

REFERENCE

LITERATURA

Godzisz, P. and Viggiani G. (2018). Running through Hurdles: Obstacles in the Access to Justice for Victims of Anti-LGBTI Hate Crimes. Warsaw: Lambda Warsaw Association.

Kovačević, M. (2018). Bring of the data, not empty drums and trumpets, Belgrade: Da se zna! Association.

Kovačević, M. (2019). Podaci, a ne zvona i praporci 2, Beograd: Udruženje Da se zna!

Kovačević, M., and Planojević, N. (2020). Grasp the truth based on facts!, Belgrade: Da se zna! Association.

ODIHR (2009). Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region. Warsaw: ODIHR.

ODIHR (2020). Understanding the Needs of Hate Crime Victims. Warsaw: OSCE.

Pawlak, P. (2022, unpublished) Identifying and Understanding Barriers to Access to Justice for LGBTI People in Serbia. World Bank.

Perry, B. (2001). In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes. New York: Routledge.

Pezzella, F. S., Fetzer, M. D. and Keller, T. (2019). The Dark Figure of Hate Crime Underreporting, American Behavioral Scientist, 00(0).

FRA (2012). Making Hate Crime Visible in the European Union: Acknowledging Victims' Rights. Luxembourg: Publications Office.

FRA (2020). A long way to go for LGBTI equality. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FRA ed. (2016). Ensuring Justice for Hate Crime Victims: Professional Perspectives. Justice. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Herek, G. M., and Berrill, K. T. (ed.) (1992). *Hate Crimes*. Thousand Oaks: Sage.

Herek, G. M., Cogan, J. C., and Gillis, J. R. (2002). Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2).

Herek, G. M., Gillis, J. R., and Cogan, J. C. (1999). Psychological Sequelae of Hate-Crime Victimization among Lesbian, Gay, and Bisexual Adults, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67 (6).

Chakraborti, N., and Garland J. (2015). *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*. London: Sage.

Wong, K. and Christmann, K. (2008) The role of decision-making in reporting hate crime, *Safer Communities*, 7(2),

Moran, L. J. (2015) "LGBT Hate Crime." U: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, and J. Grieve (ed.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. New York: Routledge

Giannasi, P. (2014) "Policing and Hate Crime." U: N. Hall, A. Corb, P. Giannasi, and J. Grieve (ed.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. London: Routledge

i 12/2016

Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Službeni glasnik RS, br. 104/2009.

Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Oliari and Others v. Italy, application no 18766/11 i 36030/11.

Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006.

Council of Europe, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, 4 November 1950, ETS 5.

Council of Europe, Protocol 12 to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms on the Prohibition of Discrimination, 4 November 2000, ETS 177.

Council of Europe: European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), ECRI General Policy Recommendation N°15 on combating Hate Speech, 8 December 2015.

Škorjanec v. Croatia, application no. 25536/14, judgment of 28/06/2017.

PRAVNI INSTRUMENTI

Balazs v. Hungary, application no. 15529/12, judgment of 14/03/2016.

Vejdeland and Others v. Sweden, application no 1813/07.

EU Directive, Official Journal of the European Union, L 315/57, 14. November 2012.

European Union: European Parliament, European Parliament resolution of 24 May 2012 on the fight against homophobia in Europe, 24 May 2012, P7_TA-PROV(2012)0222.

Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik RS, br. 22/2009.

Zakon o javnom informisanju i medijima, Službeni glasnik RS, br. 83/2014, 58/2015

IZVORI SA INTERNETA

Geten (2021) Predstavljani rezultati istraživanja Stepene društvene integritnosti LGBT+ populacije u Srbiji, online, available at: <https://www.transserbia.org/vesti/1858-predstavljani-rezultati-istrazivanja-stepen-drustvene-integritnosti-lgbt-populacije-u-srbiji>

Danas (2021) Istraživanje: Srbija spremna za zakon o istopolnim zajednicama, online, available at: <https://www.danas.rs/drustvo/istrazivanje-srbija-spremna-za-zakon-o-istopolnim-zajednicama/>

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.647.82-055.3"2022"(497.11)(047)

КОВАЧЕВИЋ, Милош, 1992-

Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji 2021. godini / Miloš Kovačević i Nikola Planojević. - Beograd : Udruženje Da se zna!, 2022 (Beograd : Intra.net). - 81 str. : ilustr. ; 25 cm. - (PNZP Podaci, a ne zvona i praporci ; 5)

Kor. nasl. - Tekst štampan dvostubačno. - Tiraž 300. - Tabela skraćenica: str. 6. - Rečnik pojmova: str. 7-13. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Registri. - Bibliografija: str. 79-81.

ISBN 978-86-80950-06-8

1. Планојевић, Никола, 1992- [аутор]

а) Сексуалне мањине -- Дискриминација -- Србија -- 2021 -- Извештаји

COBISS.SR-ID 66759433

ISBN 978-86-80950-06-8